

Abaŋ 5

Yothralia ye kööl

Yothralia ye kööl

Në ye biäknë, ke yin bë kä ke ciëej de Yothralia, ku kä ke tänjöt ku Cïn de baai deet. Ye piny cën koc thïn yekööl, Australia ee pan thek biäk tajir pinynhom ebën. Kä path ye abaköök looi bï kek pan da cuot tuej aa yeku leec apey.

Piny

Piny ë Australia ee piny cë dhiop apey. Yeen ee piny dïit nämبا dhëtem pinynhom ku paandïit de bëi tö wïir. Yen ëya ee piny cïn yic piu ku kee piny dïit arëet. Yän juëc ke Yothralia aaye tiom rac ku ciën deej, rir yic apei bë koc pur etëen. Yön cë yaak töu baai köu ayeer aa col the outback'. Aya, yeen ee piny cë yak apey wär bëey cej yak, ka yeen yön juääc yiic Yothralia piu aa kä ril apey.

Ke ye paandïit, Yothralia aboñ yän wääc ku kelaimitke awääc. A lej yön tuc ku lej yiic dëj cuëec ku yön lej yiic rol lieet cel. Na lõçr cœem, ka yin yök yön lir ye piu köny thïn, ku yön kä aa ben tuöc kööl kök.

Akuma a mac bëeykor ka bët, ku bëeykor ka dhëtem ye bëeykor ka bët kä yiic aa mac röt kek pëc; Akuma de Yothralia amac ke yänke eyä:

- Ashmore ku Cartier Islands
- Tuur de Christmas Island
- Piny de Cocos (Keeling) Islands
- Jervis Bay Territory
- Tuur de Coral Sea Islands
- Tur Heard ku McDonald töu Wär Antarctic ë Yothralia
- Tuur de Norfolk Island.

Yön Awieec Pinynhom

Yön ka thiäär ku dhorou baai Yothralia aa cï UNESCO gät piny ke ye yön awieec pinynhom.

Kä theer Heritage.

- Yän ke mabuuth ke Yothralia
- Piny de Ciëej de Budj Bim
- Yön Nyooth kär nyanjaknhom ku Dum Carlton thuur Michelle McAulay
- Yön Opera Sydney.

Yön Opera Sydney

Natural

- Ȳo n yom läi dít Yothralia t̄o u South Australia ku Queensland
- K'gari (Panhom theer de Fraser)
- Thöön ë nhom Yothralia
- Great Barrier Reef t̄o u Queensland
- Greater Blue Mountains t̄o u tueŋ Sydney
- Heard ku McDonald Islands
- Akut de Lord Howe Island
- Tuur de Macquarie Island
- Ningaloo Coast
- Purnululu National Park
- Wanh Arjälëc (Shark Bay) t̄o u Western Australia
- Ȳo n ë bor paan de Queensland.

Liääp

- Kakadu National Park töu Northern Territory
- Ȳoŋ Tasmanian
- Uluru-Kata Tjuta National Park töu Northern Territory
- Piny Wér de Willandra.

Wave shaped rock t̄o nē base of Ayers Rock
in Uluru-Kata Tjuta National Park

Kä mët röth nē western iconography ku kä theer ke gäi t̄o nhial kë, aaye bianabuur ke kä ke cięen theer t̄o enoŋ koc tueŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander. Kee yän kë athiek yiic nē biäk de ceŋ ke Yothralia ku kaa thiék yiic enoŋ koc ke Yothralia kedhię. Yän ke yath aaye rek nē akokööl yon theer ku dik den nē ceŋ ke ye koolë yiic, yekä juęc ke cięen nyučoth, riäai ku määth kenë rëér.

Pan lääu yic

Koč ke kōŋ nyuc baai Yothralia – baai Yothralia, Aboriginal ku koč tuur Torres Strait kek aa koč ke kōŋ nyuc ku jal jän lök bën Keek aci t̄o nē län wén kenë koc rëér nē ke ku ye cath kenë keek. Arekde -Diet ke koc tueŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander aaye kökööl thäny röth löön lueel, cięen ku täu de piny nē yän wääc ku thook wääc yiic t̄o paan de Yothralia. Aaci ke muk ku ye ke looi nē run biänabuur c̄i kut.

Nē yän juęc ke Yothralia, koc aciñ kä juęc yekä ke yök ci man de, thukuul, paan de akim, ku thuuk, ci man yenë koc kök ke yök eke piol yiic. Wō luï nē tök buk koc t̄o nē yän rir nē piir ke yic epaanë kuony. Koc juęc nyic keek aci kē koc kē kuony arëet nē kä ke pürdən ku kä ke ye thänë.

Ȳoŋ Tasmanian

Redio ye riit koc cök

Ruöön 1929, Alfred Traegar, ka ye raan Adelaide a cë redio tueŋ ye riit koc cök bën looi. Koc aa cë redio kén bën ya riit ke cök bë luui dhöl ka rou. Bëey wën cë ke thook lel, yon piööc wët Nhialic thïn ku wuöt Aborigiin a cü redio kén bën kony apey. Redio ye riit koc cök a aguiir ka rou kuc riel bën col a loi, Aguir Ðeeknhom Akim Pär ku Panpiööc Aliric.

Aguir Ðeeknhom Akim Pär

Raan Nhialic col John Flynn ee rëer ku luui kek kooc cën baai kou ayeer. Ee cë tak bë akim ya rieen tieer tën kooc wér wei baai kou ayeer. A ci akuma, Qantas ku aguirguiir abiökruaal koc bën kony bë kë deen cë tak rot lëu. Aguir Ðeeknhom Akim Pär a cë jal bën gol 1928 ku ke ka leŋ kooc nuot ke cïn të ye kek yup bë kooony la tën keek. Na ye wäär le redio ye riit cök bën ka cë rot bën bë akim ya yuöp ku riiŋ baai kou ayeer bë raan tuany la dööt.

Panpiööc Aliric

Yet run 1950, mith ke cën baai kou ayeer aa ke ye la panpiööc ye koc nin thïn wälä aa ke ye tuöc kä piööc dhël atuc. A ci Adelaide Miethke, bëny Aguir Ðeeknhom Akim Pär pankoor South Australia a cë redio ye riit cök bën yök ka ye kë wën lëu bï mith ya piööc aya. Lon Alice Springs a cë piööc mith bën gol wäär ruöön 1948. Panpiööc Aliric a cë jal bën gol run koc bë yiic. Panpiööc Aliric Yothralia cë bëey koc kony bïk aguir cït kën looi.

Radit theer de pïj aci waer nê radit men tö emené ku yen éya aci ajuer de internet beer waer. Redio ye riit koc cök a cë jal waer emen redio dëd wën ben piath apey ku Aguir Ðeeknhom Akim Pär ku Panpiööc Aliric aa nuot ke ye aguirguiir koc kony baai kou ayeer Yothralia. Mith Panpiööc Aliric Yic baai New South Wales.

Kin Yothralia

Cin de Yothralia acii kä juëc guanj, nōn yic ciëen de koc tueen Indigenous ku kä ke pürden, akuut kuon e koc wäac, akököolda, yicthiek ye pürda njöör, täu de pürda ku koc ke Yothralia nhiar ku ke.

Biäk 6, Akökööl den de Yothralia lyoi akököolda. Anyooth kä juëc ke piöth theer de Yothralia, ku koc tueen Aboriginal ku Torres Strait Islander ku kä keen ke ye thanë. Akökööl éya göl ku kä ciëen wäac né Yothralia, akuut wäac, ku kä nuän koc, cí man de töøj, cuku ke thöör né tok ke wo ye paan tök.

Biäk ciëen de ye capta è aluel tö yené pür thïn ye ku kuanyök koc nhiaar ku keek.

Tuk ku dëkdëk nhom

Kooc juëec Yothralia aa nhiaar tuk ku kooc juääc aa cë kä path looi pinynhom ye dhël kën yic.

Anyékööl kua yiic ebën, tuk a cë kooc Yothralia luesel ku met ke yiic. Göl të wäär puoc koc nyuc, tuk a cë koc bën col ye nhïim määr kä rac loi röt. Gut wäär thér töøj, jec Yothralia aa cë bën ya tuk bïk koc dök rin wël töøj.

Tuk aya ee kooc tuk ku kooc daai col aa yok röt ke ye kac tök. Koc tueen Aboriginal ku Torres Strait Islander ku koc eke piäc bën Yothralia aaye pol arëet né kura è paanë.

Kooc juëec Yothralia aa thuëec akut yic. Löön ke kura col Thoka, rugby league, rugby union ku gëem de yothralia ku löön ke Football ('Aussie Rules') aaye thiék yiic né Yothralia ku kaa yené ke daai arëet. Kuanj, tennis, kat, golf ku wëér méläenj aa kä tuktuuk path ye koc ke nhïim dök baai Yothralia.

Yothralia ee ye puou töøj apøy rin cricket yekä thuëec. Akut de Yothralia ku akuut ke cricket aake pol arëet né téeer né göl de gol de 19 century.

Wëér Ajewäak Melbourne, 'wëér baai col a käac ebën', ee töön lej yic wëeu kuc juëc ku ye weer ajewäak cë piëen pinynhom. Wëér Ajewäak tuej ee loi wäär ruöön è 1861. Kööldiäk tuej Yörbëkläi yic, Kööl Wëér Ajewäak Melbourne, a cë bën ya kööl ye jäø lönj baai Victoria gol 1877.

Sir Donald Bradman (1908–2001)

Sir Donald Bradman, e ye pol arëet né kura de cricket batsmen né thee- kedhië, yen e ye raan töøj njäär né Yothralia né biäk de pol. Yen e dït paan col Bowral, né New South Wales, ku pol tuende né cricket kenë team de Yothralia ee ye run de 1928.

Ian Thorpe a cë dëp ka dhiëc nyaai tuk Olympic yic Në cath tuende né England né run de 1930, go kä juëc tiaam arëet né pol yic. Në run ke yiic kee 21, ke ke cí guo ya raan lo wai de Yothralia. Në cäthden ciëen né run de 1948, go akutnhom ya col 'The Invincibles', né kë ekënë kan tiaam né koc ke England.

Diik

Yothralia a leŋ diik kuötic gut diik Aborigiin ku diik kooč cē köök Yothralia. Kuat diik ē Yothralia ebēn a nhiar baai Yothralia ku pinynhom ebēn.

Gäät

Yothralia anoŋ akökööl nē biäk de gäär Yothralia a leŋ yic anyëkööl juääc gol anyëkööl kooč ke kōŋ nyuc Yothralia yet anyëkööl kooč Yurop wäär kōŋ bēn run buot ka 18 yiic.

Käk ke ye göt theer biäk Yothralia aa ke ye jam biäk riel püür yic baai Yothralia. Agëët cüt Henry Lawson ku Miles Franklin aa cē diet ku anyëkööl yän Yothralia bēn göt ku gätkä dhël püür Yothralia.

Raan ka ye gät Yothralia col Patrick White a cē bēn gäm ariöp ē Nobel rin gäät wäär run 1973. Dugëër kök ke thanë nē Yothralia anoŋ yī Peter Carey, Colleen McCullough ku Sally Morgan, Tim Winton, Tom Keneally ku Bryce Courtenay.

Judith Wright (1915 – 2000)

Judith Wright eye dugër pieth, dutsoou, ye jam nē gël de yith ke koc tueŋ Aboriginal. Yothralia ku kac ke Yen eci yiën ariöp juëc, nōŋ yic Encyclopaedia Britannica nē kē de gäärde ku yiën miöc de dääp Gold Medal de Tiëŋ Mälék. Yen eye raan töŋ de akutmom de Tōou de Kä ke Yothralia ku kā ci thääny ke Aboriginal Treaty Committee.

Judith Wright aaye tak nē ka pieth ci ke luöi bääi nē gäär de yic cen ke piööc de Yothralia cuöt nhom nhial apëi nē ka waar ke nē ye mæen.

Kee ū

Kä ye Yothralia käär aa njic ku aa nhieer kooč Yothralia ku kooč pinynhom. Koc ye ket ku loikë kä ke daai nē Yothralia ci man de yī Cate Blanchett, Geoffrey Rush, Nicole Kidman ku Hugh Jackman ku duluui ke kä ke daai cüt yī Peter Weir ku Baz Luhrmann aa cē gäm ariöp juääc pinynhom rin luon den.

Atiapa ke nyin

Ajueir de thur ku luöi de atiøpaai éci gam arëët eye thuur de Indigenous nē run 19 century kä ke yī Tom Roberts, Frederick McCubbin ku Arthur Streeton. Gol col run buot ka 20 yiic, kooč thuur cüt Russell Drysdale ku Sidney Nolan a cē baai ayeer Yothralia bēn ya thuur ke ye ril püür yic thiñ. Na ye run thiök cē wan yiic, ka Brett Whiteley a cē bēn piëen rin thuraa keen cē thuur. Atiapa ke Indigenous, atō Albert Namatjira, Emily Kame Kngwarreye, Gloria Petyarre, Rover Thomas ku Clifford Possum Tjapaltjarri ke, ajuak röth nē Yothralia ku nē yän kök ke pinynhom.

Waak ku diér

Kaan ye lac deet röl lön yen kaanŋ Yothralia ee kaanŋ col didgeridoo, kaanŋ ë Aborigiin theer.

Kooc Yothralia aa nhiar waak ku diér ku kooc juëëc Yothralia aa cë piëen pinynhom rin waak ku diér.

Koc-nyic keek ke ke ye dukëét atö Kylie Minogue, Jimmy Barnes, Paul Kelly, Olivia Newton-John, John Farnham, Nick Cave, ku dukëét ke Indigenous artists Archie Roach, Gurrumul ku Jessica Mauboy. Akuut ke Yothralia ye ket ci man de AC/DC ku INXS aci pinynhom ke nyic.

Diér ë Yothralia a cë la tueŋ apøy rin kooc path dier ku kooc diér piö öth baai Yothralia cït Sir Robert Helpmann, Meryl Tankard ku Stephen Page, ku L Li Cunxin. Bangarra ee diëér de koc tueŋ Aboriginal ku Torres Strait Islander, e diér nhier koc ke Yothralia ku koc pinynohm ebën, të pieth ci luöi ye ku të ye kek ketthän.

Kä cë lëu tëët ku kä cë cak

Yothralia a cë kä juääc lëu biäk tëët ku kïim, tëët thok ebën, puör, wuut ku thät/guiër kä juääc.

Raan thiëër ë Yothralia a cë gäm ariöp ë Nobel rin kuën wël tëët ku kuën wal döc cïk yön bï tuenytteeny juääc nyaai.

Kooc leŋ kä cïk lëu tëët yic aa cë leec aya baai Yothralia. Ruöön ë 2005, Professor Fiona Wood a cë bën leec rin döc kooc cï mac nyop wën cë bën bëëy bei. Ruöön 2006, alec kën a cë bën gäm Professor Ian Frazer wäär yen yam wäl ye adhiëëth gël wëth. Ruöön ë 2007, Professor Tim Flannery a cë bën leec rin lon deen tëët ë tiët piny.

Professor Wood ku Professor Frazer aa ke jäl Brïtänia bïk köök Yothralia. Raan ka lui Professor Frazer ee Dr Jian Zhou wäär cë jal bën thou, ku yeen ee bö China ku bïi dööc baai Yothralia.

Dr Fiona Wood AM (Dhiëth në 1958)

Dr Wood ee ye raan töŋ de koc ke Yothralia
riëuë arëët né ditoor ku dukuëën yiic.
Nyïnydïit den de kïim në biäk de koc cï
nyok në pinynhom ebën, yen acï kä juëc
yon në kuënde yic në biäk de luöi de wël ke
nyok de guɔ'p.

Në luöide në biäk de koc yön ci nyok në
2002 në bornn de Bali, Dr Wood ecï göör
rin ke ye raan de Order de Yothralia në
2003. Luöi diik de në biäk de yïlac de guöp
cï nyok ecenë ye göör rin ke ye raan de
Yothralia de Ruön në 2005.

Professor Fred Hollows (1929 – 1993)

Professor Fred Hollows raan koor piöu ke ye (dikor de nyin) ci koc juëc cok daai kë cït Biänabuur thiërnyieen tök de koc né Yothraliaa ku piny thök ebën. Yen Fred Hollows ee dhieth paan col New Zealand. Në run de 1965, ke yen eci bën Yothralia ku ka cï bën ya dujör de akim de nyin né Sydney hospital.

Yen eye koc thiëoñ nhüim né pür yic ku aci paan de akim de koc tueen ke Yothraliaa bën looi, men dhiac eke tö né ye mœen né Yothralia.

Në run de 1980, ke Fred Hollows eci cath né piny nhom ke liep akim ke nyin né bëi niöpë piir ke keek. Në pei de Duän né run 1989, ke yen aci bë yiëñ caata yen mënh de paan de Yothralia.

Aguir ë Fred Hollows www.hollows.org.au Fred Hollows Foundation.

Lec ë kɔɔc ë Yothralia Ruöön yic

Göl 1960, lec ye kɔɔc ë Yothralia leec ruöön a cë jal bën ya looi ruöön thok ebën bï kɔɔc len kä path cïk luɔɔy baai Yothralia ya leec. Kuat raan a lëu bë ce loc kuany rin bë leec.

Koc yeke col Koc ke Ruöön aaye ya koc ci baai luööi apieth ku cï london deet. Eluööië ekɔc wesi piööth bë koc ya luuï apieth në yïk nhial de baai yic.

Koc ye ke yiën ariöp aaye yiic nañ mïth, kɔcdit ku koc kök cï luuï në baai nõñ den.

Rin ke kee koc kë kä theer ku kä jöt atö në www.australianoftheyear.org.au.

Dr James Muecke AM

Akim de nyin ku gël de cöör r 2020 aci yiën de Yothralia de Ruöön

Dr Muecke yenë cak akut col Sight For All, akut ye luuï bë coor de koc gël në kuën, piööc, yïk ku piööc de koc ke bëi kök yiic.

Dr Muecke ee jam lan nadë ke coor ku gë尔de aaye yith ke mën̄h raan ku ka luui bë pinynhom bë ciën raan beer coor.

Professor Michelle Simmons (born 1967)

Dupiöny de quantum physics 2018 Yothralia Dupiööc Simmons edïitë luöide në atomic ku quantum computing.

Në këdeen tueñ ye col "yan ke tëér ke thee ke computing", Dupiööc Simmons e koor bë computer de quantum ago ka juëc nuën looi në kaam koor kë men edë cï run juëc laar. Eë kuënë ecï kä juëc duör yok ben ke ajuiëér de wal looi, nyooth de täu de piny, thurumbiil -ye röth geer, nyiny ci thööñ ku kök juëc.

Në 2018, Dupiööc Simmons ecï göör rin ke ye raan de ruön de Yothralia ku ye luöi de thiaany de wël ke quantum. Në 2019, yen ecï kuany ke ye bëny në biäk de Order de Yothralia në nyiny de "luöi pieth në biäk de piööc ke ye dupiööc në quantum ku atomic ku ye role model".

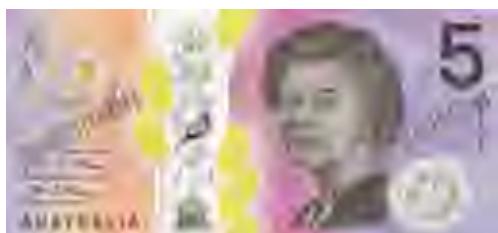
Wëëu Australia

Wëëu kuaan Yothralia aa koc ku kä ril Yothralia nyuooth.

Kooc cë kuany bïk rëer wëëu Yothralia kööth aa kooc wën lej kë cïk kony në biäk de cœej, tœet, tiëm de tøj, thiëetha, ku huur de atiepaai.

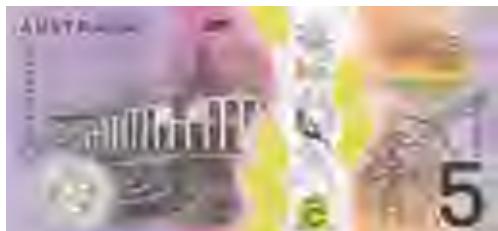
Queen Elizabeth II (1926–2022)

Tier Melék Elithbeth de rou yenë kee ye bëny mac Yothralia. Yenë kee Tier Mélénj de Yothralia ku paan de United Kingdom. Acï ya meriir, ku lee cäp ku nyic kuumde në rään ebën.

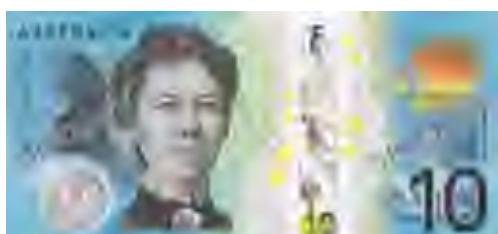
Hön de Jam ku Forecourt Mosaic

Të cenë Yon de Jam yïkthïn ajuiér de akut Design Development Landscape Plan, mën e cï riëer në akut de Yon de Jam muk luoi. Forecourt Mosaic e loinë Central Desert dot-style thuur de Michael Nelson Jagamara titled 'Possum and Wallaby Dreaming'.

Dame Mary Gilmore (1865 – 1962)

Tij col Dame Mary Gilmore ee ka ye gät, ku ye wël lueel ku raan jam biäk kä wïc bë ke waarr yiic baai. Yen aaye tak në gäärde ku jam ëyem jam në rör de diaar, koc ñøj, ku koc tueeen Aboriginal and Torres Strait Islander.

AB 'Banjo' Paterson (1864 – 1941)

Andrew Barton Paterson ee ye raan gät diët ku ye wël lueel. Ee ka ye gät ka col 'Banjo' Paterson ku a ye tak rin cï yen 'Waltzing Matilda' göt, din wën yen ya lac kiit baai Yothralia.

Abun John Flynn (1880–1951)

Agir Akïim Pär Yothralia www.flyingdoctor.net (Royal Flying Doctor Service of Australia) Yen aaye tak në koc juëc cï kony ku leer cenë akïim laar në yän kök ke Yothralia.

Mary Reibey (1777 – 1855)

Mary Reibey ee ka ye raan tueŋ kooč tajiir pan yam New South Wales. Wäär yëët Yothralia ka ye nyan thiin cë kuum, a cë rot bën col ye raan ye theek apëy wun Yothralia.

Edith Cowan (1861 – 1932)

Edith Cowan ee ke ye raan luui lon adaidai, ku ye raan thiëeth ku raan jam rin diäär. Yeen a ye tak rin bääny de, njieēc de ku jam de.

David Unaipon (1872 – 1967)

David Unaipon ee ka ye raan gät, ku ye jam jän nhom ku raan käj cak. Yeen a ye tak rin kä keen path cë luooý biäk téeet ku gäät, ku rin cï yen Aborigiin cök piny.

Sir John Monash (1865–1931)

Sir John Monash ee ye määdith, ye lathkëér njäär jeny de paan de Yothralia. Yen aaye tak né njöör piethde ku nyiec jamde.

Dame Nellie Melba (1861–1931)

Dame Nellie Melba ee ke ye raan njic kiët apëy. Yeen ee njic pinynhom ebën ka ye 'Nyanjaknhom Waak' ku yeen ee yen raan tueŋ Yothralia ka kɔŋ njic pinynhom ebën rin röl de.

Kööl ye baai yey cam

Nin ke ye ke door Paan de Yothralia ayenë ke akököl ku kä ke pieth ke baai wau thün göl e' bën de koc yer e paanë.

Kööl è löj

- **Kööl de Run jöt pəi nün 1 pəei de tök** ayenë göl de ruon loor nē miest de piöu.
- **Köoldit de Yothralia men ye pəi nün 26 pəi è Tök** eya thaa yenë koc ke Yothralia, piööth miest ku nyooth kë pürdən röm kë nē Yothralia de ye thääñë. Kööl kën a ye yok yan ye yok koc Yothralia cam ku takku yëet wäär yëet Riëth Tueñ Sydney Cove ruöön 1788.
- **Kööl è Anzac pəi nün 25 pəei de Duan** ee kööl yenë tɔŋ de Gallipoli cenë lathkëer ke Yothralia mat kenë lathkëer ke New Zealand ku thëer kë nē tɔŋ de piny de tök. Ee kööl thiék yic yenë koc cī röth gam nē baai tak ku thou kë nē tɔŋ yiic, ku bën de döör. Wo ëya wo ye koc yiën nhooom ku riëeu koc cī röth gam bïk thöör nē ke de baai röör ku diäär, ku ték ku nē luɔi piethden nē tɔŋ wäac ci ke looi.
- **Kööl de Dhiëeth Pəei nün 25 ayenë koc röth yiën-miöc** ke ye biák de yän de Dhiëeth de Yecu Kéritho.
- **Kööl de miöc nē pəi nün 26 pəei de Thieer ku rou** ee ya biák de pän de nün ke yän de Dhiëeth.

Kööl wäac yiic

- **Kool de Luɔ i ka Kööl è Thee kee Bë t** ayenë yän de Miest de Piɔn de duuñ nē Yothralia nyuɔoth lon pieth de thee kee bë t ne kööl yic —pinynhom tueñ.
- **Kööl de Jön de Rot** ayenë kérithanooi ke nhiiñm ciët nē thon de Yecu Kéritho ku jön de rotde.
- **Kööl de Dhiëeth de Mélékayenë** koc piööth miest ke ye kööl de Raan Däär Australia, Mélék Charles III. Yen Tielj Melék Elithebeth de Rou. Ë yanë aaye looi nē pəei de dhetem nē kööl de tök de wík de rou nē yitheet ku territory aye Western Australia yen liu thün.

Kööl koc lɔj jäj

A leñ kööl koc ye jäj lɔj bëëykor yiic. Cëmën kööl Canberra, kööl abiöökruel baai South Australia ku kööl gol baai pankoor Western Australia.

Nin koc thiék yiic (eke cie yiit).

- **Wik de mät** aye looi nē wík de pəi 21 pəi è diák ku ka yenë piööth miest nē biák de cieen wäac.
- **Kööl de Gëm de Cääta de Yothralia nē pəi nün 17 pəi de Dheguan** ee kööl yenë piööth løyum nē kë yenë cääta de mënhë baai nē Yothralia wo mät nhiiñm wödhië ku nyuth wo luoi de cök de baai piny nē lötueñ.
- **Kööl de pəi de Awëëc nē wík de píe nün 27 pəi de Dhëc agut pəi nün 3 pəi de Dhetem** eya wík ye wo wo piööth kuëjt, buk döör ku mät koc ku riër locar ke wo ye paan tök.

Koc Yothralia

Keya, Yothralia a cë ya pan töör leñ yic kuat kuöt yic. Në yic pacök ciin de koc tueñ Aboriginal ku Torres Strait Islander e diák nē thiëryieen yic.. Të wär diák ñuan yiic aa ke dhiëth ayeer ku jalkä köök ke jäl bëëy döt 200 yiic. Kë juëc kuet cën Yothralia ee Yothralia col a leñ thok, yëth, ku ceñceen juääc.

Ke ye biák tök de bëi ke Commonwealth, Yothralia anõn määth kenë United Kingdom.

Koc ke Yothralia aaye piööth løyum nē tau de caata de mënh de baai kenë ke, men ye kuëet wäac ke koc määthniim kedhië. Kööl de Gëm de Caata de mënh de baai nē Yothralia aaye door nē pəi 17 pəi Dhejuan nē ruön thok ebën. Ee Kööl yenë koc ke Yothralia ke nhiiñm ciët nē yik baai nhial ku lötueñ de baai.

Jeeck Yothralia

Yothralia ee paan dik ë püür, ku ka luuï koc ke arëet. Püür tö kenë koc ke Yothralia awär yan juëc ke pinynhom kedhië.

Dick Smith (dhiëth ne 1944)

Dick Smith ee ye mɔny tarjir, aläm ku ye dumioöc. Kooç atëët lui aa yeku theek apey. Yen eci luuï næ biäk de miiith-ke Yothralia ku kee cï wëu næ akuut juëc muk-koc ke Yothralia keek.

Yen aci bën cäk col ye raan de Yothralia de ruöön næ 1986 ku yiënë ariöp de luöi piëthde næ lötuej de baai cï nyuooth. Püür pëeth ye kooç Yothralia pîr yen pîr wic wuööt pinynhom ebën. Yen anyic arëet lëm de yan juëc, tiëmde næ tarjir yic ku nhiëër den de baai.

The market

Tajiir aa ye njec wëeu ku njec juër ye tajiir juaar dëet puöth bïk wëeu ken luööi baai Yothralia. Akut de loiului, noj yic ciëeth de läi, piööc ku loioli ke wëu, kekä aaye cïin de wëu yiën paande Yothralia.

Wët këëc jeeck Yothralia dîl ee kooç kök col la jäl yan mec bïk wëeu ken bën luööi baai Yothralia. Yeeec Yothralia yen buoth Yeeec Japan cök biäk Asia-Pacific.

Yooç

Bëidit ye tarjir looi næ Yothralia aaye yî China, Japan, the United States, South Korea, Singapore, India, New Zealand ku United Kingdom. Kä ye Yothralia kee yääc biyic aye coal, iron ore, natural gas, ku piööc ku yan ke daai. Yooç Yothralia a ñaany nhom ku yooç yen cë Yothralia col la tuerj té yan.

Wuut

Yothralia a jak col, luñ kärba, puoçr ku luöñ kök. Aaye ke wic arëet næ yan ke pinynhom.

Yothralia a ye puöu tööj kë yen adöny pinynhom luui kä lagøy

Piath da a yeku nyuooth dhël ye yok kooç kök njöñ nyin kony. Kooç ke Yothralia aaye ye kënë nyuooth në kony de kooç niop në piny thok ebën.

Kony de Pinynhom ku Luui de Kooç Niöp

Yothralia a nhieer bë määth ke bëey töu Kuooony ye Yothralia bëey kooç njöñ nyin kony Kuooony aaye yiën bëi thiök ku bëi ke pinynhom ku akuma koor kuooony.

Yothralia ee bëey njöñ nyin kony bïk njäen den tek ku yëthkä pan den tueñ. Kuooony kën a yeku gam bëey thiäak ke yook yiic ku pinynhom ebën.

Në 2018, Dr Richard Harris ku Dr Craig Challen aake cï yiën Ario'p de neeny- de piöu ci juuir, ciëer de rier de piöu, kenë Medal de Orderde Australia (OAM), në lon piëth cik looi në luök de mith kee 12 ku dupiönyen de Kura në mou në këm kur paan de Thailand.

Kä ye Yothralia loo pinynhom

Yothralia a cë rot lac mat UN yic gol ruöön 1945. Amat UN biäk Apakaat ruöön 1951 yic, Yothralia ee kooç apakaat muooç aniiñ. Yothralia ee jeec bë döör la tiit juuar aya tën UN ku dööt kë wër wei bëey njooñ ke guir yiic ku a lui apey biäk lon UN deen piööc, Tëët ku guiér Ceñceen.

Në 1971, Yothralia aci bën në akut de Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD). Akut de OECD akooç bë piër de biäk de jëæk cök piny enoñ kooç kedhie në pinynhom ageer.

Yothralia yeköl ee pan diüt lääu yic ku kooç töu thìn aa la ke juak ke yiic, ku ee ye puöu tööj kë cë lëu tuk yic, diik yic ku tëët yic. Yen atö në akut de Asia-Pacific Economic Cooperation, de East Asia Summit, ku Pacific Islands Forum eya. Yen ämatnhom de bëi ke Southeast Asia ku ka luï kenë ke në yän kedhia.

Dr Catherine Hamlin AC (edhiëth në 1924–2020)

Pir kooç Yothralia a nhiañku apey ku yok a la tueñ ka yo cök pir piny. Gol në 1959, Dr Hamlin aci luuï paan de Addis Ababa në Ethiopia kony diäärthi kenë mith eke bec në tuany col' obstetric fistula'. Diäär noñ ë tuaanyë aci gupken ye lëu në gël ku ka ye guöp riäak në kooç nyin ku ye kooç ken ke yöiwei.

Dr Hamlin kenë mocde aci paan de akim col the Addis Ababa Fistula Hospital bën looi. Luöi piethden aci diäär juëc bën cök në bëi ken yiic eke mit piööth, ku cik pial.

Në 1995, Dr Hamlin aci bën yiën ariöp de luööji pieth ye col the Order de Yothralia, mën ye Ariöpdit arëët paan de Yothralia.

Kooc Australia cë gäm Ariöp ë Nobel

Australia a njic jác ë wël ë téeet ku wël ë kïim. renowned for scientific and medical research. Kee koc ke Yothralia tö piinykë aci yiën ariöp ye col Nobel Prize në ke yan kë.

- Dipiööc William Bragg (1862–1942) ku Lawrence Bragg (1890–1971), kek diktoor William Bragg (wun) ku Lawrence Bragg (wä) aa ke cë gäm Ariöp ë Nobel Prize wäär ruöön 1915, ‘rin cï kek wël X-rays kueen’.
- Bëny Howard Walter Florey Dhiëth (1898–1968), yen pathologist ee dhiëth në Adelaide, South Australia, Howard Florey a cë bën gäm Ariöp ë Nobel ruöön 1945 (ke raan dëd) ‘rin kïim cï yen penicillin yok ku tuenytueenye lëu.
- Bëny Sir Frank Macfarlane Burnet (1899–1985), yen diktör ku ye dukuën de kä ke guöp yic a cë bën gäm Ariöp ë Nobel rin kïim 1960 ke (raan dëd) ‘rin cï yen kák koc tiit gup yok’.
- Beny John Eccles ee dhiëth në Melbourne (1903–97), akim de rieer de guöp ku gäm Ariöp ë Nobel rin kïim 1963 (ke raan dëd) rin jác räl deen cë looi (1963). Yen e ye ran noñ pieth arëet në biäk de kä ke lo tuen de piöc.
- Sir Bernard Katz (1911–2003), ye physician ku ye biophysicist ee dhiëth në Germany, Bernard Katz aci bën ya mony Yothralia në 1941. Aci bën yiën ariöp col Nobel Prize në Physiology ka Medicine 1970 “kä cii ke yok në biäk de humoral transmitters në nerve terminals ku té yenë ke tööu thün, leer biyic ku thiökdene”.
- Dipiööc John Warcup Cornforth ee dhiëth (1917–2007), akim de wal John Cornforth ee dhiëth në Sydney ku gäm Ariöp ë Nobel rin téeet wal 1975 (ke raan dëd) ‘rin jác cë looi wal yiic’.
- Dipiööc Peter Doherty ee dhiëth (dhiëth në 1940), yen immunologist Peter Doherty e dhiëth në Queensland ku gäm Ariöp ë Nobel rin kïim 1996 (ke raan dëd) rin jác tuöm bï koc ya tiit gup.
- Dipiööc Barry Marshall (dhiëth ne 1951), dukuën de kä yijëec, ku Diktör Robin Warren (dhiëth në 1937), ducär de guöp yic Barry Marshall ku Robin Warren aa ke cë gäm Ariöp ë Nobel rin kïim ruöön 2005 kë cï kek kë col ‘the bacterium Helicobacter pylori’ ku yen koc gäm arem yic yok.
- Dipiööc Elizabeth Helen Blackburn ee (dhiëth në 1948), yen dukuën de kä guöp yic Elizabeth Blackburn ee dhiëth në Hobart ku gäm Ariöp ë Nobel rin wëët tädä ke kïim ruöön 2009 (kek raan dëd) rin cï kek dhël ye telomeres ku telomerase chromosomes tiit yok.
- Dipiööc Brian P. Schmidt (dhiëth në 1967), astronomer Brian P. Schmidt aci yiën ariöp col Nobel Prize në Physics 2011 (mätkeney) në kä ke yok në kuën ku daaiden në kaam supernovae’.

Ye raan de Yothralia ë ecï yiënariöp ë Nobel rin gäät wäär.

- Patrick White e Dhiëth në London në run (1912–90) në koc ye koc ke Yothralia ku ye pol në novelist ku playwright, Patrick White a cë bën gäm Ariöp ë Nobel Prize ruöön 1973 rin thuur deen cï yen Yothralia lueel pinyhom.

Abaŋ 6

Anyëköl daan Yothralia

Anyéköl daan Yothralia

Akoköö de Yothralia aci koc juëc waar yic.

Kooc tueñ Yothralia aa Aborigiin ku kooc ë tuur col Torres Strait

Koc tueen ee ke cen Yothralia aaye yi Aboriginal ku Torres Strait Islander, men noj ciëen theer bär yic né pinynhom.

Koc ye ka piiny wec aci jam lanadé ke koc tueen Aboriginal ku Torres Strait Islander ake bö Yothralia né run bianabuur 65,000 ku biänabuur 40,000 ci ló; dë éya, aaye koc tueñ Aboriginal gam lan nadé ke keek ke ka ke cak ë pinyé, akököl ken ke ka ye göl de kériëec.

Kek Aboriginal ku Torres Strait Islander adhiac ke ke muk ciëen- theerden agut ci ë köole. Keek a ci riem den ku yuom liäap kek piny Yothralia ku wél awieth ken biák piny Yothralia aa ye piñ anyéköl yiic ku tñr keek thuur yic ku aa ye tñr diér den yic.

Thok

Ke koc ke British kén bën, ke thook kee 700 né yothralia aake yené ke jam né koc tueñ Aboriginal ku Torres Strait Islander. Ké ciit thook kee 100 adhiac ë ke yené ke jam agut ci ëköölé, kë ciit thook kee thier rou aci wén remthi. Anyéköl ye kooc ke kón nyuc Yothralia aa ril rin ye kek pír theer ku tén cén piny lueel.

Nyuöth

Nyuöth wälä kaam nyuöth ee dhél pír wén ye kooc ke kón nyuc Yothralia pír.

Anyéköl nyuöth aa ke ye mëdhiëéth ku kooc njuëen lëk mith. Anyéköl ká aa mith lëk tén cék pieny den thín ku tén köök koc thín ku té bï kek pír thín ku ye wët ñjo. Anyéköl ká aya aa ke ye mith piöc ká path bïk la yok pír yic, cémén, té bï kek cám yok thín.

Waak, lör ku diér ë kooc ke kón nyuc Yothralia aa anyéköl ká lueel. Na két wälä diér kooc ke kón nyuc Yothralia, ka pan den a yeká yok ka ye kén awiec ken theer ku ye kë den.

Kä theer ke ye Aborigiin thuur aa kä cë thuöör/ tac kuör kööth ku diik dëd cë looi piiny. Koc piny cielic de Yothralia aake noj atiepai ci guët kööu, ká kön yiic nyooth täu de piny ku akööl ka nyuöthnyuööth, ku koc ke piny tcuëec de Yothralia aake ye atiepa de koc thuur, läi, ku ciit ku jak.

Nyuöth anjuot ye kë ril tén kooc kón nyuc Yothralia ye run ká yiic.

Kakadu Aboriginal art

Koc tueŋ ke piny de Europe nē Yothralia

Ceeθ tueŋ kōc Yurop

Run buot ka 17 yiic, kōc Yurop aa ke cē piny col 'Terra Australis Incognita', piny cīn raan njic yeen ciēen, yok. Ruöön 1606, ka raan Holland col Willem Janszoon a cē wär you bēn thuur biäk Cape York Peninsula, Cuëec Yothralia. Tē thiääk kek ye kaam kēn yic, ka Luis Vaez de Torres ka ye raan Spain a cē riän de tēäk keek Cuëec Yothralia.

Wääär thöök run 1600, ka kōc Holland aa cē wär you Western Australia bēn caath ku cēkkä lä ke 'New Holland' – 'Holland Yam'.

Ruöön 1642, ka Abel Tasman a cē piny yam bēn yok ku cēk lä ke 'Piny Van Diemen' (col Tasmania mēn). Aya, a cē wär you Yothralia bēn thuur. Mep deen wääär kēc thöl a ye nyuooth lon cī New Holland nuëet kek Papua New Guinea töu cuëec.

William Dampier yen raan England tueŋ ka kōj yéet Yothralia. Ruöön 1684, a cē bēn keec piny wär you cuëec-tueŋ. A cē piny bēn yok ka cē thiaaŋ go lueel lä ka cīn kē kēec bei thīn biäk tajir wälä nyuc.

Mep ē Abel Tasman ē New Holland, 1644

Captain James Cook

Wär you cēen Yothralia ee cīn Yurop ka cē ye ka caath yet ruöön wääär yen bīi Captain James Cook riän deen col Endeavour', 1770. Cook ee cī Akuma Brītānia tooc bē Ceeem Pacific la caath. A cē wär you cēen bēn caath ku keec piny Wanh Botany (Botany Bay), ceeem Sydney. James Cook a cē piny kēn bēn cäk lä ke 'New South Wales' ku col ye kēn Muɔɔrñaknom George III.

Jötjöt kōc cē mac

Yothralia ee pan loithok rin kōc kek kōj bēn Yurop bīk bēn nyuc aa kōc ke cē mac. Wääär cī Amerika nhomlääu yok, ka Brītānia a cē bēn ηjōj tē yen kōc cē mac jat thīn. Ruöön 1786, Brītānia a cē wēt bēn teem bē kōc cē mac tuocc pan yam col New South Wales.

Pan tueŋ mēc Brītānia

Bēny tueŋ New South Wales ee Captain Arthur Phillip. Ee yen ka bö ke Riëth Tuerŋ ka 11 bö Brītānia ka cīn kē rac bīk yéet piny alōj dēd, ku ηjēer 'akut tueŋ' lō paan de Sydney nē pēsi nīn 26 pēsi de Tök 1788. Kööl kēn yen kööl ye yok yai cam emēn ka ye kööl Yothralia.

Run tueŋ ke nyuuc kōc Yurop aa cē yiic bēn riel apēy

Run tueŋ ke nyuuc kōc Yurop aa cē yiic bēn riel apēy. Bēny Phillip a cē müith bēn ya thööj nyin, gut miëth de ku kōc lui ke yeen, rin bē ciēn raan yok. Diëec de ku riel piän de a cē pan yam bēn col a kääc run tueŋ, cē recrēc, yiic.

The First Fleet sailed from Britain, arriving in Sydney Cove in 1788

Käk Yam

Kooc tueŋ Yeurop ke bö aa ke leŋ yiic kooc English, Scottish, Welsh ku Irish. Kooc Scottish, Welsh ku Irish aa ke ye thör kek kooc English theer, ku na ye wäär le kek bën Ÿothralia ka keek aa cë bën rëer ke cïn tõŋ kam ken ku luuikä tök apath.

Kooc Scottish, Welsh ku Irish aa ke ye thör kek kooc English theer, ku na ye wäär le kek bën Ÿothralia ka keek aa cë bën rëer ke cïn tõŋ kam ken ku luuikä tök apath. Kooc cë mac ku kooc theer wäär cë kanj mac aa cë jal bën luui bïk kä Yam yön. Kök aci luuї apieth eke ye dupuur, tarjir, koc thuuk and kä cï göör.

Caroline Chisholm (1808–77)

Caroline Chisholm ee raan tök de koc cï bääi arëet nê biäk de diäär cïn röör nê yän ke pinynom. Yen ebö Paan de Ÿothralia ke mocde ye lathkér ku mïth kee dhiëc nê run de 1838. Ecï diäär juëc ye abakeeny eke tö nê cäär yiic kony paan de Sydney. Nê run diäák, aci yön kee 16 ke diäär bën looi nê bëei kedhie yïic.

Caroline eci luuї arëet bë pïir de koc cök nê rïe'th wïir yiic nê cäthden yic. Kooc cë kanj mac kök aa cë bën ya pur, ku luuikä tëet, ku buthkä dukään ku luuikä.

Nê ye köölë, thukuul juëc acil cäk nê rin ke Caroline Chisholm. Yen ye col mëëthë de "abakeeny" ku ka ye tak nê luöi cen koc gol pïirden luööji.

Bëny col Governor Macquarie

Bëny Phillip ku Bëny Lachlan Macquarie aa kooc ñic apey baai Ÿothralia. Bëny Lachlan Macquarie a cë New South Wales kuum wäär ruöön 1810 yet 1821. A cë puör bën cök piny ku looi gëæk ku kä kök ye koc röt kony.

Macquarie a cë bën tääu piööc yic ku col yith kooc wäär cë mac ye theek. A cë kooc theer ke cë bën luööi bïk ya malöön ku luuikä loiloj jäŋ.

Bëny Macquarie a ye theek wët cï yen baai bën waarr yic bë ya pan dik. Panpiööcdit è Macquarie töu New South Wales a cë cäk riëñ ke.

Awiëc kuaan wäär bïi ke cë rek cök

Wäär cï Macquarie thök, nyin bëny cït yeen a cë bën yön ka rïl apey ku cï path bë tääu raan tök cin ku Aguir Löön a bën cë Yam New South Wales ruöön 1823 bë bëny ya wëët ku weer riël piny.

Brïtânia ee päl jön kooc cë mac New South Wales ruöön 1840, Tasmania ruöön 1952, ku Western Australia ruöön 1868. Na mat ke yiic ebën, ka yön ka ye raan 160 000 cë mac yen ka cë jöt Ÿothralia. Mïth kooc cë mac aa ke lääu nhïim, ka yeen atëk thok kooc cë mac ku kooc lääu nhïim a cë gua bën määr. Gol 1850 yiic, bëëykor aa ke mac röt ku ee wïckä bïk bëëy thek looi. Koc juëc ke Ÿothrala alö piööth yum enoŋ kueet eke bö ke ke ye koc ke yön è döm.

Kooc tueŋ Yothralia aa Aborigiin ku kooc ë tuur col Torres Strait

Në 1788, Aye thööŋ lä raan 750.000 yet maliöön 1.4 ka ye kooc ke yok baai aa ke töu Yothralia wäär bii kooc Yurop. Kek aa ke leŋ yiic baai 250 ku thok 700.

Wäär puoc nyuc Yothralia, Akuma Brïtänia ee cïn amat cë thany kek kooc Aborigiin. Eye akuma de British yok ke ye täŋ pieth bë ke cök lo piny den meek.

Kek Aboriginal ku Torres Strait Islander aake noŋ pïrden ku kä keen ke pïr thäny röth tiöpden. Yon tö keek né lööŋ ken yiic, go ke cök gam lööm lööŋ jöt né riesser. Kooc ye abakeeney ake jeiē keek aake cike wic.

Kooc ke kõŋ nyuc baai Yothralia – baai Yothralia, Aborigiin ku kooc tuur Torres Strait kek aa kooc ke kõŋ nyuc ku jal jäŋ lök bën Koc aci nyin bën mäǟr ku piny acike bën jöt, ago lööŋ, gam ku kuany ke cök Läi eke cï bëi, tiim ku tuenytueeny aci yiēn koc.

Bäny tueŋ wäär bä Yothralia aa ke cë thon bïk kooc yokkä baai cï rär, ku kooc ke bö Brïtänia aa cë piny kooc ke kõŋ nyuc Yothralia bën rum ku näkkä kooc len. Kooc ke bö Brïtänia aa ke ce mät wäär të cök kek Aborigiin nök.

Kooc ke bö Brïtänia abëk ku Aborigiin abëk aa cë bën njec ceŋ. Kooc ke bö Brïtänia abëk aa cë Aborigiin bën ya muucco loiloi dum yiic. Bëny Macquarie ee cë Aborigiin gäm piény den röt bïk pur thïn ku looi bëëypioöc tën miëth ken. Kekedän, kooc Aborigiin aa ke cë wic pür kooc ke bö Brïtänia.

Koc juëc ke Aboriginal aake cï nök né tøŋ de gël de tiöpden. Në kë kucë cin de koc tueŋ Aboriginal people, aaye thööŋ ke thiër nyieeney biannur de koc cï nök né ye käämë. Kën cë Aborigiin bën nök apøy aa tuenytueeny ke bö kooc ke bö Brïtänia. Kooc cë thou kam Aborigiin aa cë bën juëc apøy.

Kä cë anyëkööl yiic

Cëeth piny Yothralia

Baai New South Wales, kooc ke bö Brïtänia aa cë bën yok ke kä rac. Aboriginal ku Torres Strait Islander aci kä juëc piööc né të ë mëckë pinyden, ku kaa ke ye gum éya.

Kur manjök (tö né kaam de kilo ke cäth kee 50 né biäk ciëem de Sydney) ecenë koc anuän yok. Në run de 1813, rõör ke diäk, Gregory Blaxland, William Charles Wentworth ku William Lawson aci ye kur manjönë bën teem. Gëk thurumbiil ku gëk kathar ye Blue Mountains teem köu aa ñuot ke ye cök ken kuany yiic.

Kuur köu lõŋ tui, kooc wën cath aa cë piny dïit lääü bï koc pur thïn ku mac amël yok. Kekedän, të cot koc röt cel, ka rol liëst a yok.

A cë yic bën riel tën keek bïk piu yok ku ee cïn tën bïk ya muök mïïth. Raan ka dhiëth Germany col Ludwig Leichhardt a cë bën mër wei wäär them yen yeen bë Yothralia teem köu ruöön 1848.

Ruöön 1860 Burke ku Wills aa cë Melbourne bïk Australia teem köu jäl cëem le cuëec. Aa ke cath ke kooc juääc ku cäth den a cë yic bën riel. Burke ku Wills aa ke kuc yäŋ yiic. Keek aa cï Aborigiin gol Yandruwandha bën kony ku keek aa cë bën thou kedhie wäär dhuk kek. Cokalón këc Burke ku Wills cäth den thöl, anyëkööl den a ye tak thuur ku gäät yiic. Ee kën yo lëk lõn ril pïr yic apøy.

Kooc nyuc ku kooc yam kāŋ

Cokalon wäär cī piny path yök, koc aa ke jöör pīr. Na cē piny bor wälä cē yaak, ka apuur aa ben gōl. Kekédäŋ, kooc juääc aa cē bēn la tueŋ keya. 'Aussie battler' ee yo lēk riel puoū Yothralia. Röör ku diäär wäär yam kāŋ ye kaam rēec kēn yic aa ye theek emen. Diäär aa ke ye tajir dom yic col la tueŋ tē cī röör jäl bïk la wic kōk wälä tē cī kek thou.

Ee ka ye kaam rēec kēn yen gōl mānh Yothralia rot. Ee ril kam röör ke cē la yäp ror yic, ke ye mut amēl wälä röör ke ye biöök yök. Kooc ke nyuc aa ke ye röt kony aya tē len yen raan nöŋ nyin. Koc eke bö aake ye röth kuony nē guömden yic Ceeŋ kēn a ɳuot ye ceeŋ Yothralia, cämēn, kooc juääc aa röt juuar bïk mēc that tē dēp koc wei.

Tēer dääp

Yöŋ dääp NSW ruöön 1851 a cē bēn ya col 'yöŋ pan cē waar yic'. Ku jol lä kooc aa yuul, ka dääp yök Victoria, pankoor yam.

Thök ruöön 1852, raan 90.000 ee cē wet Victoria ke jäl yön juääc yiic Yothralia ku pinynhom bïk la dääp Victoria.

Töŋ Eureka a ye tak ka lon cē määc kuaany cök cök piny baai Yothralia. Jeec akuma aa ke ye koc kuöc jääm tē le raan wic waran wuut dääp tēn akuma. Nē pœei nñ 11 pœei de Thiér ku tök nē run de kē cït raan 10,000 aacï mat nē Bakery Hill, Ballarat, bïk yieth ken cool, nyieei de luöi de yaan ku ciin de yooç tö nhial, ku bïk nē koc lo yön de Jam de Victoria yic.

Kē kuany ēkēnē cök, ‘Eureka Stockade’ acī bēn yōk
nē Eureka diggings Etēnē yenē ke mētē lathkēer
ku gamkē bīkē tōk looi ku gēl ke yith ke kōc ku
nhomlääuden. Akuma a cē jeec bēn tooc bīk kē cē
thurumbiil gēl nhīim bēn rac kōöl 3 Kōn 1854. Kōc
wec dāäp aa cē gua bēn tiaam ku näk raan 30.

Nyagēet acī ke bēn kuum, ku cīn luk ke wei. Bääny ē
Ieeknhom a cē akuma bēn yōk lej guöp awuöc ku kāk
ke wīc kōc wuut aa cē bēn gäm keek. Ruöön yic, ka
Peter Lalor, raan ka wat kōc nhīim, a cē bēn ya raan
bärlaman Victoria.

Run bö yiic, agönh Eureka a cē bēn ya kīn ye yith luëel
bei ku col yook a gam kē ye raan ebēn pät bē rot them.

Tēer dāäp a cē Yothralia waarr yic dhēl juääc. Wäär tēer dāäp, akuēn kōc ke tōu Yothralia a cē ye yic bēn juak,
jēl 430.000 1851 yic bē yet maliöön 1.7 ruöön 1871. Gëekluun tuej ku awiiy jam aa cē bēn looi run 1850 yiic bē
kōc col ye röm.

Dāäp ee cē yōk bēeykor yiic ebēn bē ya South Australia yen cīn dāäp cē yōk thīn. Jēek a cē ye yic bēn juak ku
dāäp a cē nhiēm amääl bēn waan thok yeeec. Run 1890 yiic, Yothralia yen ka ye pan peth pīr thīn apēy pīnynom.

Anjēn ku kōc lej dum

Wäär puoc bēeykor gōl, kōc ke ḥōj col ‘squatters’ aa kē cē dum juääc nyai. Cōkalōn kēc kek dum kā yōc,
ka ‘squatters’ aa cē dum kā bēn ya tīn ka ye kā ken. Na wēn cē tēer dāäp nhom wan, ka kōc aa cē bēn buöc apēy
bīk dum nyai ‘squatters’ cīn.

Run 1860 yiic, ka cī akuma bēn them bē pīn ‘squatters’ yac wei tēn kōc lui ku mukkä bēey ken. A cī ‘squatters’
bēn them bīk ḥēr pīnypīn yic dhēl juääc gut jīir, apēy tē yen raan lej wēeu wälä lej kōc njic akuma.

Apuur yam aa cē bēn röm ke kā ril yam, cīt meec dom ke tēn yeeec, yet ḥōn wäär bī gēekuuñ bēn looi. Wēt ye kōc
dom wēeu juääc geeu ku wēt ril luoy dom yic ku a cīn wēeu path ye yōk thīn aa cē kōc bēn ya pēn puör.

Kōc puör aa cē njec bēn South Australia ku ee yen tēn gōl tēet Yothralia ye kek kān yam bīk luoy col puōl yic
ye cōk thīn. A lej kē col stump-jump plough (yam run 1870) a cē puör bēn col puōl yic rin cī yen kōc bēn kony bīk
dum ya guar yiic bē ke puur.

Kōk run 1800 yiic

Run tuej 1800 yiic, English, Scottish, Welsh ku Irish kek aa ke ye kōc köök bēeykor Yothralia yiic. Kā ye kōc ke
nyin gäät, wēl cēen ku yēt aa ke thōj kek kā tōu United Kingdom. Kekēdān, ee lej kōc Europe ku Asia ke tōu.
Kōc Yurop ke ye bēn wäär run 1800 yiic aa kōc Italia, Greece, Poland, Malta ku Russia ku Prantha ke ye kōc
bē bēn nyuc ku luuikä tajjir muön abiäc. Kōc kā aa ke ye ya röör ku yekä riénythii wīc jēek wälä kōc ke kuäth
riëth wīir aa cē riëth ken nyän wei.

Kōc bö China aa gōl bēn Australia wäär run 1842. Kēn ee lej yic don ye jōt kōc China cēmēn don wäär lui keek
Bendigo ruöön 1854. Wäär cī kuat China bēn maan, ka akuma Victoria a cē lōoñ kōc gēl kōc China nhīim wei
bēn looi ruöön 1855 ku looi keek New South Wales ruöön 1861.

Na ye wäär le tëér dääp thök run 1850 yiic, ka kooç juëëc ë China aa cë bën dhuk China. Kooç ë China cë bën rëér aa kooç ke ye pur liëém ku kä keen ke yekä puur aa ke wic apey.

Göl 1860, kooç bö Iran, Egypt ku Turkey aa cë bën bën kek thärrääl ken bï kek bën ya jöt baai kou ayeer Yothralia. Keek ke kooç India ke ye kuëëth thörööl aa cë bën ya col 'Afghans' rin thöñ alëth ken ku römkä yanh Islam. Kooç kuëëth thörööl kä aa bë bën ya col kooç ke yam dhël baai kou ayeer.

Anoñ koc kôk ke India ku Tuur ke Pacific eke luii dom de thukar né Queensland, aake ye luuñ né wëu lik ku né yön rac.

Göl 1880, kooç luoy ke bö Lebanon aa cë bën bën Yothralia. Bëëy ë kooç bö Lebanon aa cë tajir juëëc alëth bën gool bïk ke muk baai Yothralia, ku kën a ñuot la tuen ye mën.

Kooç 'Afghan' cath Jamaal baai kou ayeer Australia

Von cë tcoù ten Aborigiin

Wäär ci töñ jööl kek Aborigiin thök, ka Aborigiin aa cë bën cop bïk ya la rëér baai kou ayeer. Kôk aa cë bën ya luui dum yiic bïk ya biöök amël ku yön ku yeke döm wëeu lik apey. Akuma a cë yön kôk bën tööu bë Aborigiin ya rëér thïn ku keek aa ke ce puöl bïk pïr tê mën deen theer. Ci man de, ake cike ye pöl bïk lo yap ci mët koor kek yen.

Wäär thöök run 1800, ka akuma a cë yith Aborigiin bën nyaai ebën. Aci yön ke koc tueewñ Aboriginals ku Torres Strait Islanders bën mac ku yeke kä ken tñj yiic agut ci raan thiak ña. Aci miith juëc ke koc tueenj Aboriginal ku Torres Strait Islander bën nyaai enoñ keek ku cok lo rëér né koc' ye'r ka akuma. Ke löön aci bën tö ci ciel yic de 20th century. Kë de kee "Miith ci 'kualë'" adhiac ke rac né koc tuerj Aboriginal ku Torres Strait Islander piööth, agut ci koc kôk ke Yothralia, ke kënë ka cï akuma pël de awäac bën thiëëc né run de 2008.

Yith cuët

Ykor Diäär wic yith cuët aa ke ye col 'Suffragettes' pinynhom. Run 1880 ku 1890 yiic, kuan pankoor ee ka leñ yic Akut Suffrage. Suffragettes aa ke cë theñy kuööt bïk ke ýäth bärlaman.

Diäär töu South Australia aa cë bën gäm yith cuët ku këëckä tê këëc koc wäär ruöön 1895. Diäär ë Women in Western aa cë yiëth ken bën yön ruöön 1899.

Ruöön 1902, Yothralia yen ka kõj ya pan päl diäär bïk ya cuët ku këëckä bïk la Bärlaman Yothralia. Diäär kooç ke yön Yothralia (ku rõör) aa ke këc puöl bïk ya cuët yet 1962.

Edith Cowan yen ee tiñ tuerj kõj la bärlaman wäär kuëny yeen bë la bärlaman Western Australia ruöön 1923. Na ye wäär ruöön 1943, ka Enid Lyons jal bën kuany bë la Bärlaman Yothralia.

Catherine Spence (1825 – 1910)

Catherine Spence eye dugëär, dupiööc, dukuny de diäär ku suffragette. Yen e bö paan de Scotland bï Yothralia and gäär buök ke thukuul ku buök kök-luel püür de Yothralia.

Yen aci luuï arëet bë müth tö në cääär yic liep thukuulthi kindergartens ku cök ke lo në thukuul ke akuma yiic.

Yenë ye tiñ tueej ci kööc në yön de jam Yen e ci cuët në koc juëc ku ka kën bën tiëm ci men e koor yen e. Në 1891, aci bën kuany ke ye dubëér de bëny muk akut de diäär paan de South Australia.

Catherine Spence anyooth riër ku luoi de diäär, të cök kek tö në nuän yic.

Amatnhom

Bëëykor aa ke cë dït ke kääc röt ku na ye wäär thöök run buot ka 19, ka wët ye koc kac tök a cë bën tiñ.

Wäär thöök run buot ka 19, ee cë them kën yic rou bë bëëykor mat yiic. Ruöön 1889, Sir Henry Parkes ee cë jam lä baai a mat yic bë ya pan yam. Amat met baai yic a cë bën looi ruöön 1890 bë män baai yic jääm yic.

Na wën cë gääu amääth, ka wët met baai yic a cë rot jal bën yön ruöön ë 1893. Koc aa cë koc bën kuany bïk la amat lönj yic. Koc ye cuët aci cuët na rou, wëër de lönj në kä jöt paan de Yothralia.

Akuma de British aci bën gam bë paan de Yothralia röt kuum ë tök. 1 Pëëi tök 1901 Bëny Bäny ka mac pan yam ee ye Edmund Barton, raan wäär yen läñ koc New South Wales bë Yothralia mat yic. Akumade e ci tääu në thöök nhom ku ci guëär arëet në koc juëc në Sydney, Centennial Park.

Yothralia a cë jal bën ya baai rot ku ee njot moc Brïtänia. Ee koc riel tiët ku wël bëëy ayeer nyaaï tén Brïtänia yet 1931. Agut ci 1948, lönj de Caata de menh de baai në Yothralia, koc ke Yothralia aake ye röth col koc ke British në nyin ye kek koc ke Yothralia. Yon cök kek röth ya yok ke ke ye paan kääc në röt, aake dhiac eke röth cök ye koc ke British.

Kööl Amat Baai Brisbane, 1901

Edith Cowan (1861 – 1932)

Edith Cowan eye tiŋ tueŋ de paan de Yön de Jam Yothralia mən ye yaar de wěnh de Yothralia ke ye fifty-dollar

Edith eye tiŋ thiék yic ně biär de diääär, ku cī luuř arëet ně piööc de baai ku yith ke mith. Edith ee ye duluk ně run de 1915 ku luoi yicyeer de döör ně 1920. Ně 1921, Edith ecī kuäny yön de Jam de Western Yothralia ke ye raan de akut de thietha col Nationalist Party.

Dhiëeth de akuut ke thietha

Ně kē cīt run de 1880 ku kuëny, duluuř ně Yothralia ake cī amatnhiiim looi. Ně thaa yön de riändit ku yak, go akuut ke duluuř yoot ně cäär yiic ně wët de lïk de wëu ku luöi.

Ně run de 1891, kek duluuř kē acī akut de thietha bën cäk, ye col Labor Party. Kē njäär nyindë ecök piny de wëu ke luöi ku yän ke luöi. Koc-cielic ake noŋ piir wärké duluuř ku ka ke cī wët de duluuř piŋ apieh. Akutnhiiim aci ke bën kuany bïk ajuiëär de juëŋ de wëu kuany cök ago duluuř cuök beer lo ně caar yic. Na ye run de 1907, go Makäma de Commonwealth lön bëibei ně biäk de loiłooi enoŋ raan luï, tiŋde ku mithen kee diäk bïkë näŋ piir pieth.

Ně run de 1910, kee akutdë de Thietha acī bën cak mən ye Liberal Party. Akutë acī naŋ rin juëc ně run yiic, noŋ yi Nationalist Party ku United Australia Party. Ně run de 1944, ke akut de Liberal Party ci mən nyiec wo ye ně ye köölë e cäk raan col Robert Menzies, mən ecī ya bëny cī kuum ně run juëc ke ye Prime Minister paan de Yothralia.

Ně thök de tōŋ tueŋ de pinynhom, ke akut de thietha col Country Party acī bën cak yea bë dupuur ke dum ya wëei. Yen ně ye mæen aaye col National Party, ku kee luuř étök ně nyindhie kenë Liberal Party.

Löön thäny röth bën e päänë ně run de 1901

Thietha "de raan Yer" ně Yothralia acī bën ya lön yön cenë Löön thäny röth bën e päänë looi ku gël de koc cii yer wei ně pei de thier ku rou 1901. Raan yer yenë kee ye yiën luöi ku jïëi kök ke cīt-kök wei ně loiłooi.

Kuat raan ce raan Yurop ee ye kanj them thiéc 50 thoŋ Yurop. Koc ke bö China cīt William Ah Ket ku wëet China kök ke lui tajir aa cē wët kën bën maan ku a cïn raan cē wët den bën piŋ.

Abakeeny eke bö ně Europe ke ka cī londit bën looi paan de Yothralia. Koc ke ye bën China, India, Tur ku Arab aa cē bën ya pëen ku koc Cœm Yurop kek ye bëy Yothralia ku cœen den ee thöŋ ke cœen koc Yothralia wënthær.

Dorothea Mackellar (1885–1968)

Dorothea Mackellar e ye raan nyic tuaar ke ye Paanë arëetic ye ke col Paan Dië, tök e gutë bei në 1908, mën eye jam në 'ye Yen nhiaar paan de sunburnt'. Tuëer ke aake ye kä ke rok, cï nyièen në luoi piethde dom de wën kënë thiök këne Gunnedah, North-West New South Wales.

Në 1968, ke Dorothea ecï kuany ke ye beny në biäk de Order de British Empire në luöide në gäär në Yothralia.

Tɔŋ pinynhom I (1914 - 1918)

A len̄ tɔŋ thiik ke ye thör kam abakök ku Aborigiin, ku Yothralia ee rëër döör. A cïn tɔŋtɔŋ dït ke cë röt looi.

Kooc wäär kɔŋ köök a ke thek akuma Brïtänia.

Kekädär, Yothralia ee thiäk ke bëey Athie ku kën ee cë ke bën riäac, apøy gol të wäär bïi Japan nhial. Yothralia ee ka ye rot gëey Brïtänia bë yeen ya tiit. Yothralia a cë bën thör tɔŋtɔŋ pinynhom yiic rin Brïtänia, ku bë riël bë yook ya tiit.

Jeec Yothralia aa ke la Tɔŋ Pinynhom de 1 wäär ruöön 1914 ku 1915 ku lek thör ke Germany pan col Turkey. Jeec Australia ku New Zealand Anzacs a ke cë tëk Gallipoli bë ya yen mockä yic.

Keek aa cë bën kuöc la yäny piny – a ke cë yäny piny laar ku jalkä agör tony ke moc jeec Turkey. Në yic, acï röth bën jot ku wëc ke kändëer, na cï koç juëc ke kek cak thou. Koç tõ në Yothralia në ye thaa yonë ake miët piööth në gem cenë remthi röth gam në baai ne Anzac.

Në thök de tɔŋ de Gallipoli, lathkëer ke Yothralia aci bën thöör në tɔŋ de Western Front në France kud Belgium. Etënë yenë kee yok kek rin yenë ke col duwëec 'diggers' në kë ci kek kaamdit laar eke wec piny ku loikë kändëer ken. Däärke në bënyden, Lieutenant General Sir John Monash, bëny de duwëec diggers ke Yothralia aci bën tiëm në tɔŋ juëc kenë German ku tiëm kë në tɔŋ de French, mën e kony kek thün.

Lathkëer ke paan de Yothralia aci thöör piny de Middle East, gël kë Suez Canal, ku piny de Sinai Peninsula ku Palestine.

Simpson ku Akaja — John Simpson Kirkpatrick (1892–1915)

Junti John Simpson ecī luuī nē tōj de Gallipoli ke ye raan de jön de kōc nē ambulance medical corps yic. Yen erir arëet bē kōc ket nē kur nhüim ku thuööth. Ke kënë lëk yen, go kōc ya tääu nē akaja köu, cōl Duffy, bē kōc nōj yän töök dhëët bei.

Waköu ku aköl, thaaku thaa, Simpson ku akaja ake ci wëi ken gam bïk kōc bëibei tōj leer kë nē beach nhom.

Junti John Simpson ee cup nē Gallipoli nē pëei nïn 25 pëei de Duän nē run de 1915. Yen acī bën nök ke kën wiik kee ljuän thöl nē dhañ de raan de ater. Lathkér acī akaja bën ya tñj ke dhiac ke yëëc kōc ku cï raan de yen liu ye kë de dhiëن de piöu. John Simpson Kirkpatrick ee ye raan thiëk yic de Yothralia.

Yan Anzac

Yen ajuiëär de Anzac ee cäk në wët de tøŋ de Gallipoli në Turkey.

Kööl kën yen kööl ka gol tøŋ 25 pëi 1915 cë bën thör pëy ka bët ku thou raan 26.000 thìn gut raan 8000 wäär cë wälä cï tuaany dóm. Riël puöü ë Anzac' a cë bën ya kë ye koc ke puöth baai Australia ku New Zealand.

Në pëei nën 25 Pei de Duan 1916, Yothralia, New Zealand, England ku läthkëér tö Egypt ke ka daai në nyuc tueñ. Në ye kënë lò tueñ, pëei nën 25 de ñuan acï bën nyic ye kööl col Anzac

Wäär run 1920, yan Kööl Anzac a cë bën ya cam baai Yothralia ebën ku loi kööl kënë bë ya kööl lönj jän.

Yän yenë ke daai në kä ke tøŋ acï bën yïk në beidït yiic, ke kä ke aye koc nyuöth luoi de tøŋ eci koc ke ye paanë looi në tha çonë.

Kööl de Anzac ee kööl yenë koc e ke cï röth gam në baai në tøŋ juëc yiën nhuooomden, luoi de döör, ku ciejmääthden, ku guömdit ku pïr bö tueñ. Ëyä e kööl yenë kä juëc wäac ke tøŋ tak yiiiic.

Ye kööl, Kööl Anzac a ye yai cam Yothralia ku pinynhom ebën. Jeec wäär la dhuk Tøŋ Pinynhom II yic ku jeec wäär ke cë döör la muk bëëy kök yiic aa wat Kööl Anzac ke tøŋ ke puöth.

Cɔŋ Dít (1929–1932)

Run Cɔŋ Dít aa ke ye run rac apεy tēn kɔɔc Yothralia. Ee gɔl rɔt nē thaa tök kenē yuïk de ȳoɔc paan de New York ku wëér nē pεei de Thiér 1929. Kök eke cɔk paan de Yothralia Riääk Depression nōj yuïk de cin de ȳoɔc thuŋ de Yothralia ku riääk de loioloi. Wäär dööt 1932 celiç, ka raan 32 buoɔt yic Yothralia ee cī luɔn de riääk. Cɔŋ díit wäär kēnē a cē kē riëec ebēn bēn tööt baai Yothralia.

kɔɔc juääc aa cī bëëy ken bēn mäǟr. Tē cīn luoi ku kē pīr ē koc, bëi juëc acī bēn riääk Keek ake ci njamthiñ nē rεeir bïk rëér nē akeemaaï cin yiic mac ka ke waak. Röör Kök aa cē bëëy ken bēn nyǟn piny wälä lek dē̄n mäǟu yic. Mith ke ye wär luui aa cē bēn ya jäl panabun ke lej run ka 13–14. Diäär juääc aa cē bēn ya luui loioli thiik nyot ku mukkä mith.

Wäär bii cɔŋ díit kēnē, ka akuma Yothralia a cīn aguir cē looi bī yen kɔɔc cīn luɔoy ya kony. Abiöökruel aa ke ye koc kony mïïth ku kɔɔc ḥōj aa ke ye la luui bē ke ya muɔɔc cin. Jeæk a cē ye yic jal bēn juak wäär ruöön 1932 ku kä rac cē röt looi bëëy yiic ee cīn tē ben ke dhuök ciëen.

Nē thaa de riändít, luɔoi de akuut ke Yothralia ye koc kony ye col charitiesaci nyin bēn dít arëet.

Ka luɔy liu ku liu wëeu

Sir Charles Kingsford Smith (1897–1935)

Sir Charles Kingsford Smith e ye geer nē tiëer nhial Nē ton Tueen de pinynhom, acī bēn thöör nē Gallipoli geer tiëer de Britain's Royal Flying Corps.

Kediīt e cī looi etëm cen Pacific Ocean teem kōu jäl ne California agut cī Queensland nē 1928. Tiëerde, col Southern Cross, e bö Yothralia kenē 25,000 ku loor koc juëc ke ye raan thiék yic 'Smithy'. Nē 1932, ecī yiën nhucɔom nē luööji piethde nē biäk de tiir nhial.

Nē 1935, tiëerde acī bēn mäǟr ku kēn nē jälde nē England bēn Yothralia.

Sir Charles Kingsford Smith eye dugér peith tiëer wär koc kedhië nē pinynhom ku aye tak nē lon piethde, nē thaa de riändít, yen ee ye raan thiék yic pacök yenē koc ke Yothralia daai nē ye.

Tɔŋ Pinynhom II (1939-1945)

Në Tɔŋ de Rou de Pinynhom, koc ke Yothralia aci bën nē mëëthken ku thëér kë nē Germany nē Europe, Mediterranean ku North Africa. Keek aci thöör éya nē Japan nē South-East Asia ku Pacific.

Në Germans ku Italians rɔŋ de Tobruk, ye tɔŋ dít apεi gëlë Germans' nē lō den Egypt. Në pεi ke bët, lathkëér ke (Yothralia) aci tɔŋ tuc bën thöör ku cí kë kon riööc, thëér kë nē kur yiic. Riel de piou, neeny ku deet de piou, ku bëny ke lathkér aci ke wεci, weei de piou aci ke tɔŋ bën tiaam. Në ye kënë, aci tɔŋ bën tiaam 'Rats of Tobruk'.

Ne 1941, go Japan tɔŋ bëi nē biäk de Pacific. Lathkëér ke Yothralia aci Papua New Guinea bën gël éya. Lon düt kén a cë bën thön jeec këc cak njec piööc. Aa cë bën thör kek jeec Japan roor, kuur köu ku dhél riäkriäk col Kokoda Track yic. Lathkëér ke Yothralia aci lathkëér ke Japan bën tiaam. Mät Anzac Cove Gallipoli ka ye të ye kooc Yothralia la thìn bïk jiεec ken la tak.

Në 1942, lathkeer ke Japanake cí yän ke lathkëér ke British döm piny de Singapore. Ka jec 15.000 ke ye jeec Yothralia aa cë bën ya jeec wäär döm Japan ku yëth keek bïk gëkluuñ jäl Thailand bë la Burma bën la looi. Në thaa de yïk, lathkëér juëc ke Yothralia ake tö në yaan yic nē japan. Cokalõn cí jeec Yothralia cë döm ye them bïk ke nhiiñ muk, ka bány ku jeec ce bány cë ke nhiiñ thööñ ke 2700, jeec juëëc Yothralia aa njuot ke cë bën thou thïn.

Jec cë moc Kokoda Track
yic kony raan Papua

Sir Edward 'Weary' Dunlop (1907–93)

Sir Edward 'Weary' Dunlop eye diktor gëeny piou arëët ku ye raan thiëkyic de Yothralia. Në tɔŋ de Pinynhom de Rou, yen aci bën döm nē lathkëér ke Japan ku leerë Buma bë lo luuñ nē Thai-Burma Railway. Ee ye lon rir yic apεi.

Ke ye bëny de lathkëér, Weary aci jëcke bën ya jääm, ku ke ye diktor aci koc bën ya töök agut bïk pial. Yen ecì yɔŋ arëët nē kamic ku njuot ke luñ.

Në 1969, yen aci bën yiën ariöp de luoi de wal. Yon thou en, go koc kee 10,000 lō nē cäär köu nē Melbourne ye ke col "Diktor de Railway".

Tɔŋ kök

Në thök de Tɔŋ de Pinynhom de Rou, gol nē 1950 agut 1953, ke lathkëér ke paan de Yothralia ake cī tooc bïk lo mät nē lathkëér ke United Nations ku lekë paan de I South Korea gël nē jeny de north cin.

Në ye kënë cök, Yothralia acī bën mat kenë America ku kony kë akuma de Vietnamese nē Vietnamese ke communist cin. Tɔŋ de Vietnam acī bën ya tɔndit lo nē tɔŋ de Pinynhom de Rou cök, gol nē 1962 agut 1973, yen éya, yené ke ye tɔŋ bäǟr yic, cī lathkëér ke Yothralia thöör. Enɔŋ teerdit, koc juëc ke Yothralia ake jiëi tɔŋ, mäǟnkë dōm de koc tɔŋ nē riëer.

Jeec Yothralia aa cē lui bë̄ey kök reen cē wan yiic, cīt East Timor, Iraq, Sudan ku Afghanistan ku aa cē UN kony bë̄ döör muk yon juäǟc yiic pinynhom gut Aprika, bë̄ey Arab ku biäk Asia-Pacific.

Kööl Tektek

Kööl Anzac a töu ku Kööl Tëkték a töu, ku yeen ee kööl ye kooc Yothralia kooc cē thou tɔŋ yic tak. Kaam 11 nh kööl 11 Yörbëkläi (pen 11) ruöön thok ebën, kooc Yothralia aa kööc bïk jeec cē röt gam, ku kooc koc cē luui tɔŋ yic, tak. Yon aa ceñ yöök malual col poppy.

Kök run 1900 yiic

Në kaam de Tɔŋ tueen de Pinynhom ku Tɔŋ de Rou de Pinynhom, bën paan de Yothralia erir yic apei. Dë e'ya, ciin de koc bö paan de Yothralia ecī röt juǟk, röör, eke bö nē southern Europe. Ake cī bën nē piööc, nyiny gäk yic ku ciëenjen. Acī bën luuï cöké paan de Yothralia piny, yïkë cäär ku railways. Atën de Italian stonemasons acī kä juëc bën looi nē yïk nhial de baai.

Në thök de 1930, abakeeny ke Jewish acī bën paan de Yothralia nē Europe. Aa ke kat kë dïit col Nazi Germany. Aa ke bö Germany, Austria, Czechoslovakia, Hungary ku Poland. Kooc juäǟc kam ken aa ke cē piöc apey ku ñickä kä juäǟc ku keek aa cē Yothralia bën kuony nhial.

Jec 18 000 ë Italia cē dōm Tɔŋ Pinynhom II yic aa cē bën mac Yothralia. Aake ye rëér nē kaam thintet paan de abaköök, etëen acī nyiëc muk ku piööcë ka juëc nē biäk de piny ku koc. Abaköök bö Yurop cëñ Yothralia.

Apakaat wäär bö yon cī tɔŋ thök

Abakeeny eke bö nē kaam cenë tɔŋ thök

Wäär cī tɔŋ thök, Yothralia a cē kooc juäǟc bën Yurop bë̄ akuën juak yic. Raan maliöön gëæk ye cē kat Nazi Germany ku ee cín té bï kek dhuk bei rin cī Soviet Russia baai dōm. Të cīt raan 170.000 a cē bën gam bë̄ köök Yothralia bïk yam bën gol.

Aya, kooc luoy aa ke lik baai Yothralia. Akuma Yothralia a cē akuën bën juak yic rin bë̄ baai la tueñ. Kooc puöl ku aa këc run ka 45 dööt aa cē bën ya col bö Yothralia £10 ku miëth ken aa ke ye puöl bïk cath majan. Kekëdäñ, kooc ke ye puöl aa kooc bö Brïtänia ku Yurop.

Lon kärba Snowy Mountains

Rin bē baai la tueŋ, Akuma Yothralia a cē lon dīt bēn wäär ruöön 1949 bī yen piu bēn ya dōm Wär Snowy ke kēc gua yet adëëkdięet yic biäk cēën Victoria. Piu kā aa cē bēn dōk nhii'm bük piny kuany yic bē kōc la yor keek ku yön kärba thīn. Ee ke lon dīt tet ku a cē run ka 25 bēn nyaai ku jol thök.

Yeen ee lon dīt töön cī atëët looi baai Yothralia. Yen ëya ajueiëërdit de hydro-electric de pinynhom ku aye gam ke ye luoi piethde civil engineering loi kä gëike nē pinynhom.

Lon Snowy Mountains a töu Kosciuszko National Park, New South Wales. Yeen a leŋ yic puör 16, yön kärba ka 7, tē leŋ yic makana ku tul ku yön ye piu wat thīn bär döt 225 kilomëta. Biäk de ye etö piiñy.

Lon kēn ee piu yäth New South Wales ku Victoria bī apuur la yor. Yen lon kēn ee 10 buoöt ka ye kärba yäth New South Wales.

Luçoy ye gōl wäär ruöön 1949 ku thöök 1974. Raan tē wär 100.000 ke jäl baaí 30 pinynhom a cē bēn luui ye lon kēn yic. 75 buoöt yic aa ke ye abakök. Na le thök, ka kōc juëëc ke bö Yurop bük bēn luui aa cē gua bēn rëér Yothralia, ku konykä Yothralia nhial.

Lon kärba Snowy Mountains ee kün Yothralia nyuɔoth lon ril ku lon leŋ yen yic cœŋ kuöt yic ku ye pan leŋ kök.

Kooc tueŋ Yothralia aa Aborigiin ku kooc ë tuur col Torres Strait

Run 1940 ku 1950 yiic, Akuma Yothralia ee cë wët teem bë kuat Aborigiin rac bë liu rin bë ya ceeŋ Yurop yen ye kuany cök. Kooc ke kɔŋ nyuc Yothralia aa cë bën ya lëk bïk ceŋ ceeŋ Yurop. Kën a këc bën luui rin cï Aborigiin bën ñer ceeŋ den yic.

Run 1960, ka wël aa cë bën waar yiic ku päl Aborigiin bïk rëer ke ye Aborigiin ku koc aa dhil liäap. Röör juääc aa ke ye cuet wäär run 1850 ku yith cuet aa ke këc gäm kooc ke kɔŋ nyuc Yothralia yet 1962. Wäär cï koc liäap, Aborigiin aa cë jal bën gäm nhomlääu koor ku keek aa ke ɳuot ke ye pïk kööth bïk ceeŋ den puöl.

Në run de 1967, ke cïn dït de Yothralia cït 90 në thiérnyieen yic aci bën “gäm” në cuëtdït thiëk yic mën eci koc ke Aboriginal Aboriginal ku Torres Strait cok mëtë ke në Kuën de koc ye paan de Yothralia looi në thöö-run ke dhiëc. A cë bën nyoooth lön wïc kooc juëë Yothralia yeen bë kooc ke kɔŋ nyuc Yothralia mat koc yiic ku thöörj keek nhiiim ke koc.

Dït de baai ku teer de koc tueŋ Aboriginal aci koc bën yiën täŋ ye jam ye bë ke yiën nhomlääu bïk röth- kuum kek Aboriginal ku Torres Strait Islander. A cï Akuma Yothralia bën njic ku gëm lön peth yen bë kooc ke kɔŋ nyuc Yothralia thook ya rëer wël keen thiëeth, jëek, ceeŋ ku kä keen kök yiic.

Wët wïc Kooc ke nyuc Yothralia ee go njic wäär gol jam run ë 1960 yiic – wäär looi kek Agöth ë Gurindji pan ye koc mac yok thün col Wave Hill, Northern Territory. Kooc Aborigiin ke ye mac yok aa cë bën jäl yok yiic, ke wët Vincent Lingiari nhiiim. Kë cïk looi yen cë Eddie Mabo ku kooc kök bën dëet puöth bïk yiëth ken luëël bei.

Löŋ ë Kooc ke nyuc Yothralia (Northern Territory) 1976 yic, Kooc ke nyuc Yothralia aa cë bën tëm yön juääc ror ë Northern Territory yic. Na wäär gol run 1990 röt, lun ë Mabo cï Luŋ Dïit ë Yothralia teem ku ye col *Löŋ de raan de piny* 1993 në nyiny nyicë Aboriginal ku Torres Strait Islander ke piny ye këden.

Cin de Koc juëc ke Yothrala anoj cïn de piny. Yön kä yiic, ceeŋ theer Aborigiin a töu.

Aduön 1997, Adhuk ‘Bëëykä ke bei’ a cë bën yäth bärlaman Yothralia. Repoot ee nyooth luöi de kuënycök de mith juëc ke Aboriginal ku Torres Strait Islander eke ci nyäai në bëi ken yiic. Mith kä aa cë bën ya col ‘Rem cë Kual’. Ku jol adhuk akuen, ka kooc juëëc la ayeer bïk kä rac cë luöi kooc ke kɔŋ Yothralia maan ku cethkä wäär ‘Kööl Gäm Awuöc’ tueŋ ruöön ë 1998.

Gäm Awuöc Ten Rem cë Kual, 2008

Kööl 13 Kol 2008, Bëny ë Bäny Yothralia a cë wuöc bën tën rem cë kual bärlaman Yothralia yic. Bëny de baai ecï pe'l de awäc gäm në nyin de koc theer në dhöl ecenë A Aboriginal ku Torres Strait Islander yan thün yon theer, në të cenë mith ke Aboriginal ku Torres Strait Islander jot enoj koc ken në riëer.

Wël keen wäär cë lueel aa cë bën tibï nyin ku ceeŋ keek redio thok. Bianabuur de koc ke Yothralia aci bën daai në jam de “thiëc de Pël de awäc” në yän ke luöi. Jam de thiëc de pël de awäc aci töou ke ye këde kööldë. Ekenë e ye kë thiëk yic në biäk de dëm de piöu enoj Aboriginal ku Torres Strait Islander Ku cït kë cit ekënë rot beer dhuök thün në thaadë. Jam wäär gëm awuöc ee kë ril apøy tën kooc ë Yothralia ebën yekööl.

Raan gät nhial a cë col ‘Sorry’ bë n göt Sydney nhom wäär

Në yekööl ke kä pieth looi koc ke of Aboriginal ku Torres Strait Islander aayenë paane de Yothralia ke piöu miët ku luïden aaye yaath arëet. Koc juëc ke Aboriginal ku Torres Strait Islander aa muk loilio ku yändit ke luöi paan de Yothralia, agut cï bläk de löönj, thiëtha, thuur de atiepa, kët ku pol de kura.

Albert Namatjira (1902–59)

Albert Namatjira ee ye raan ye thuur arëet yen acï kä juëc ke paan de yothralia looi në ye biäknë. Ke ye raanthi, Albert acï miöcden de thurr bën nyoooth arëet. Yen ekënë piööc arëet në biäk de thuur, ku yen e nöñ nyinyddit de ye luöinë ku atiepaai ke në Yothralia aci bën piath arëet.

Yen ku tiñde ke kaa ke ye koc tueñ ke Aboriginal eke cï yiën cääta de mëngh de baai. Luelde ake nöñ rier de cuet në thaad kõöc, lëu bïk bë juur në yän ke tëc ke yikë röth baai. Gëm de caata de mëngh de baai enöñ Albert yene ye jök de gäm de yith ke koc col paan de Yothralia.

Pürde aci koc yer bën wëei piööth bïk koc col gäm ku nyëëikë löönj ke yaan de Aboriginal aku Torres Strait Islander.

Eddie Mabo (1936–92)

Eddie Koiki Mabo ee ye jam në biäk de yith ke piny ke koc ye Indigenous. Edhiëth në Murray Island, piny de koc ke Meriam ke Torres Strait.

Në kaam koor en, eci piööc bë tiim ku kur ku këm ke bëi nyic.

Ee thaa ci lo yenë ka cen Eddie ye bën nyic lan cen pinyden lööm kë Crown land në Löñ de Yothralia ku ciï beer ya pinyden. Yen acï tuöc de piönde bën tääu në luöi yic ku leer wëtde në makäma yic në nyin de koc ke Murray Island yic.

Në 1992, në run cï kut, lunj de Eddie acï bën tiëm në High Court yic. Wët de Mabo e jam lan nadë koc ke Aboriginal anöñ rier bïk piny de kuarken lööm te nöñ en kë ye ye nyoooth lan yen pinyden, alëu bë kë ye pinyë lööm. Etäñë acï piny juëc bën cok dhukë ke ciëen enöñ koc ke kek.

Eddie Mabo aaye tak në rier de piöu në wët de piny cen jam arëet në biäk de koc Aboriginal ku Torres Strait Islander.

Bën de kōc ke ceñ wääc

Run 1950 ku 1960, wun Asia, luék Nhialic ku akuut ceeñ aa cē bën jam bē atēk thok puöl bē cién kōc yer ku kōc yindä.

Ruöön 1958, Akuma Yothralia a cē athêm wël bën puöl ku na 1966 ka Yothralia ḡany ḡöt bē kōc cē gam, ku a ce kōc Yurop, col ye bën. Na wën ka jal bën ḡök lön peth yen bē kuat raan col ye bën Yothralia.

Löñ Yothralia yer aa cē bën teem kōu wääc ruöön 1973, ku loi baai bē ya pan ē ceeñ kuötic. Në ye thanë, Akuma aci löñ rēc ke yang bën nyai cok kueer de raan ebën cok lääu. Ruöön 1975, wäär cī Tōñ Vietnam thök, Yothralia a cē kōc juëec kēc kañ gam bën col bö dhēl Asia.

Gōl nē 1945, biänabuur de kōc aci bën paan de Yothralia, noñ yic kōc eke bö nē ḡän eke thëërë tōñ keek. Yekööl, kōc köök Yothralia aa bën ḡon juääc pinyhom.

Yothralia anoñ löñ ye raan cok lääu nhom, raan de kuot wääc, ciieñ wääc bïk röth ḡök ke ye kōc ke baai. Elörjë alui ke raan ebën tö paan de Yothralia, noñ yic thietha de akuma. Atö nē ajuiëer de piöc yic gol nē thukuulthi agut thukuuldit, ku yen ye cöök de ḡän ke luöi.

Yith ke ḡek ye dhil riëu ku raan ḡebën athön nhom ku akut de Australian Human Rights Commission ee luuř arëët nē biäknë nē yitheet ku Territory yiic. Yaaq de guöp nē cīn de raan ajiëiè ku ka ye löñ waai ē paanë.

Yothralia aci ya paan cenë kōc ke ciieñ wääc bën thïn ku ka gäm röth ē tök. Yothralia yekööl a cē wët teem bē kōc ebën mat wut, rin bē raan rot ya tñj ka ye raan ē Yothralia.

Dr Victor Chang (1936–91)

Dr Victor Chang ee ye diktör piöu. Victor Peter Chang Yam Him ee dhiëth nē China nē run de 1936ku bï Yothralia ye run 15.

Yen ecii luuř nē akim col St Vincent's Hospital nē Sydney ku nē run de 1984 aci tē de cum de piöu bën looi paan de Yothralia. Në 1986, Victor aci bën yiën ariöp col Companion de Order de Australia.

Victor ḡon cenë ḡök ke cién kōc juëc ye piöth ken gam go piön de lithik looi, mën èci duör thök ku jol guo thou nē run de 1991.

Akut de kuën ne ye biäke aci cäk nē rinke. Yen aaye tak, nē piöcde, rierde piönde ku tän piethde.

Met wut

Yär cë wan kä aa cï nyuöth të thin nyoot anyököl daan Yothralia yic. Yïn a cuk lor döc du yic ku yïn a yeku lëk ba yï cin mat ke yook buk pan mac ë döör ku kuaany ken guir.

Ke wo ye koc ke Yothralia, yïn bë ka ye mënhdé baai ke looi ku yok kä pieth ke baai ke yin ye raan de Yothralia ku ye raan de paan de Yothralia. Yïn ñek yïn nõñ cin në luöi de baai yic në lõtuerjde ku wo ñëñ konydu në kä ke baai yic.

Wël abanç cï koc ye them

mandup

Raan wën koc la lueel bëëy kök yiic

akut

Akut kooc wën cë kuany bïk wël jääm yiic, cëmën akut wën të bë luöi tajir jääm yic

panabun ye mith nin thïn

Panabun wën cë looi bë mith ya nin thïn ku cïk dhuk baai yet kööl thöök thol ë piööc

göj

Yön ë Yothralia wën cïn raan cë kañ yïk thïn

wun yök

Dom dïit wën cë looi bï yök ya mac thïn rin riëñ den

athöör

Athöör cë göt bë yith ku loiloi adöc lueel

piny jän

Të wën röm jän

raan cë dam jec yic

Raan wën cë dam jec yic ku ee käc tak bë la jec yic ku a cë dhiel bën la thïn wäär thër töj

Piny akuma

Piny wen cïn raan leñ yeen ku ye kën akuma

athör ye piööc

Athör wën cë kuëny bei bë ke ya piööc

raan njoñ nyin

Raan cïn wëëu ku a cïn të bë yök wëëu

kaañ col didgeridoo

Kaan col Didgeridoo ee kë ye kooc ke kõñ nyuc Yothralia kooth bï kek ke nyin gäät ku ee tim yen ye teem bï ye looi

ñiec luoy

Kuëny de cök de lõñ ku cïn kucë yök, luuï de koc në yic yeer.

kooc cë thou töj

Röör ku diäär wäär cë la thou töj

cak

Bë raan kädäñ buth wälä bë cak

Kä wën ye looi baai ebën

Akuën kä wën ye looi baai ebën ruöön yic

atuöc

Atuny dïit wën bën looi nïn wär nïn ka rou

gueel rac

Awuöc dïit rëec wen wïc raan yeen bë akuma töu nhial rac

kīt

Cīt-nyicke ku nyoothden

Cīt cī t; ḥc de Indigenous

Thuur wēn cīeŋ ē kōoc ke kōŋ nyuc ḥothralia nyooth

Kōoc theer ke ye col Indigenous

Kōoc ke kōŋ nyuc baai ḥothralia – baai ḥothralia, Aborigiin ku kōoc tuur Torres Strait kek aa kōoc ke kōŋ nyuc ku jal jāŋ lōk bēn

piny

Piny abak

tē p̄eeth cē dōöt

Tē p̄eeth wēn cē dōöt anyēkōl baai yic

Raan de piny

piny ē kōoc ke kōŋ nyuc ḥothralia Yith ē kōoc ke kōŋ nyuc ḥothralia wēn cī lōŋ ke pāl piny

anyēkōl kēc göt

Anyēkōl wēn ye kā cē rōt looi theer lueel

raan yar dhēl

Raan tōk kam kōoc wāär kōŋ köök ḥothralia, na ye run theer yiic ke ya raan leŋ kē p̄eeth cē lēu

lueel thok thieth yic

Bē raan la luëel thok bärldaman yic

kuöm

Awai ci duluk yiēn raan, nōŋ kaam de ben tō yön dōm, enōŋ cī yön ke nōŋ awäc.

wēeu ariöp

Wēeu ariöp wēn cē teem bē ya kek ye dōm kōc

kā war rōt cīeŋ yic

Wēr bī baai waarr yic amääth ku ce kē wēn loi näák

dhuör ē baai

Dhuör wēn bī akuma raan dhuur rin bē athēk nyooth tēn raan leŋ kā path cē luöi baai

rōk

Rōk wēn cē looi tiim ril tōr

abiök

Kōoc wēn wēn cē luööi bīk yön ya biöök

luel kē man

Tē mēl kōoc ē luoy ē luçoy, cēmēn, tē jey kek wēt cī raan cē ke luööi lueel

riel cuet

Riel ē raan wēn lēu bī yen cuet tē kēec kōc

kuëenj

Gäm wēn bī raan gam bē luui mäktam jāŋ yic

pīr ē raan akut yic

Akut pīr raan thīn wälä tē deen bīl yen cök thīn, luon de, nyien de

Rin lëk kök

Döc ë Yothralia

Rin ba lëk kök yok biäk döc Yothralia nem www.citizenship.gov.au.

Yothralia

A lëu ba wël juääc yok biäk Yothralia yönkuën thiääk ke yïin. Läkkayukar kä aa lëu bük yï kony aya:

- Wël cek yiic ë Yothralia www.australia.gov.au
- Ceeŋ ku tuk www.dfat.gov.au

Aguir akuma ë Yothralia ku loiloi

Aguir akuma ë Yothralia ku loiloi www.australia.gov.au

Raan cë kuany bë la yön piiny wälä yön nhial bärlaman

Raan duun cë kuany bë la yön piiny wälä yön nhial bärlaman a njic kä juääc biäk aguirguiir akuma ku loiloi.

Akuën kooc cë kuany bë la yön piiny wälä yön nhial bärlaman a töu www.aph.gov.au.

Aguirguiir akuma ë Yothralia

A lëu ba lëk kök biäk aguirguiir ë Yothralia cë lueel ya athör kën yic yok të neem yïn läkayukar kä:

- Jec ë Yothralia www.defence.gov.au
- Bakut de Ajuiëär de Cuet ne www.aec.gov.au (Australian Electoral Commission)
- Bolinh ë Yothralia www.afp.gov.au (Australian Federal Police)
- Akut de Yïth ke Mënh Raan në Yothralia col Australian Human Rights Commission www.humanrights.gov.au
- Akut de Kura Australian Sports Commission www.sportaus.gov.au
- Mäktam Ajuëär Yothralia www.ato.gov.au (Australian Taxation Office)
- Yïŋ Kooc Tøŋ Yothralia www.awm.gov.au (Australian War Memorial)
- Beŋ Dïit ë Yothralia Reserve Bank of Australia www.rba.gov.au

Aguirguiir ce käk akuma

A lëu ba lëk juääc biäk aguirguiir ce käk akuma, cë lueel ya athör kën yic, yön të neem yin läkayukar kä:

- Aguir è Bradman Foundation Australia www.bradman.com.au
- Aguir è (Hamlin Fistula International www.hamlinfistula.org
- Aguir Akim Pär Yothralia Royal Flying Doctor Service of Australia www.flyingdoctor.org.au
- Panpiööc Aliric School of the Air www.schoolair-p.schools.nsw.edu.au
- Bääny è Kärba Gon Snowy kou Hydro-Electric Authority www.snowyhydro.com.au
- Aguir è Fred Hollows Foundation www.hollows.org
- Yön ci UNESCO gät piny col UNESCO World Heritage Centre whc.unesco.org
- Aguir è wuöt Pinynhom ye col United Nations www.un.org
- Pan Jäc biäk Puöö è Victor ye col Victor Chang Cardiac Research Institute www.victorchang.edu.au
- Abioökruaal Yothralia (Volunteering Australia) www.volunteeringaustralia.org

Kök

Gör läkayukar kä yiic ba lëk kök yön:

- Lööj è Yothralia www.aph.gov.au
- Lec è kooç è Yothralia Ruöön yic www.australianoftheyear.org.au
- Wël yom dhuk Yothralia www.humanrights.gov.au
- Yön ci amatnhom pëen bë ke ci yik yiic www.environment.gov.au
- Kuony tö në online www.esafety.gov.au
- Yaan ku töj baai kuony www.respect.gov.au, www.1800respect.org.au, www.dss.gov.au/women/help-is-here-campaign
- Kooç nyic në Yothralia: Athör è kuën de akököö ke kooç në Yothralia adb.anu.edu.au
- Abér lööj jëëm yiic Yön de jam www.aph.gov.au
- Yön de Jam de Yothralia www.aph.gov.au
- Maktam de Piööc Yon de Jam www.peo.gov.au
- Kööl ye jäj lööj www.australia.gov.au
- Yaan de guöp humanrights.gov.au
- Kooç tuej Yothralia aa Aborigiin ku kooç è tuur col Torres Strait. www.australia.gov.au

Lueel

Thuraa kä ake guir akut de Department de Pöör, Piu ku Environment:

p50 Ron de Tasmanian

Thuraa kä aake guir akut de Department de Home Affairs keek:

p5 Yiit de gam de cääta mënhdé baai nët Albert Hall, Canberra

p5 Cääta de mënhdé baai de ë Yothralia

p11 Yiit de tol, Canberra

p34 Koc ke baai në yiit de gëm de caata de mënhdé baai, Canberra

Lueel Thuraa kä aa cï Aguir ë Tçou Yothralia (National Archives of Australia) puöl bë ke got:

p51 Mith töu dom amël NSW – Panpiööc aliric, thur run 1962 (ref: A1200:L42511)

p60 Dick Smith, bëny aguir ë pär, 1991 (ref: A6135:K23/5/91/1)

p65 mep ë Abel Tasman ë New Holland, 1644 (ref: A1200:L13381)

p68 Thuraa tñer ë dääp ruöön 1851 (ref: A1200:L84868)

p70 'kocc 'Afghan' cath Jamaal baai köu ayeer Australia (ref: A6180:25/5/78/62)

p77 Sir Edward 'Weary' Dunlop töu mäktab de yic, 1986 (ref: A6180:1/9/86/12)

p78 Abakök cë yëet Yothralia – kocc Italia wäär thukar tén töu Flaminia nhom baai Cairns, 1955
(ref: A12111:1/1955/4/97)

Thuraa kä aa cï Aguir ë Vönkuen Yothralia (National Library of Australia) puöl bë ke got:

P53 Thura Judith Wright, gät run ë 1940 (ref: nla.pic-an29529596)

p65 Riëth tuej cë yëet Sydney Cove, 27 Nyieth, 1788, cï John Allcot cak 1888 – 1973 (ref: nla.pic-an7891482)

p66 Thura Caroline Chisholm, gët Thomas Fairland 1804 – 1852 (ref: nla.pic-an9193363)

p71 Thura Catherine Helen Spence, gät ruöön 1890s (ref: nla.pic-an14617296)

p74 John Simpson Kirkpatrick ku akaja de, Gallipoli, 1915 (ref: nla.pic-an24601465)

p76 Thura Sir Charles Edward Kingsford Smith, gät kam 1919 ku 1927 (ref: nla.pic-vn3302805)

p81 Thura Albert Namatjira biäk Hermannsburg Mission, Northern Territory, gët Arthur Groom ruöön 1946
wälä 1947 (ref: nla.pic-an23165034)

Thuraa kä aa cï aguir ë iStockphoto puöl bë ke got:

Konde Mimosa spring flowers, ©iStockphoto.com/ST-art (ref: 1135566007)

p6 män de Kangaroo ku joey në Lucky Bay, Western Australia, ©iStockphoto.com/NeoPhoto (ref: 1142608453)

p9 Kiir de Hume, Victoria, ©iStockphoto.com/tsvibrav (ref: 675826394)

p15 Opal cool ë Yothralia ©iStockphoto.com/Alicat (ref: 173691056)

p17 Aläm de Yothralia, ©iStockphoto.com/davidf (ref: 471630390)

p19 Akut de thukul de nyiir ke kueet wäac, ©iStockphoto.com/FatCamera (ref: 877714382)

p23 Yon de jam de Yothralia, Canberra, ©iStockphoto.com/felixR (ref: 157193181)

P33 Akutnhom de koc, ©iStockphoto.com/davidf (ref: 913541808)

p36 Gavel ku Scales Of Justice, ©iStockphoto.com/studiocasper (ref: 1004781908)

- p37 Akut wääc, ©iStockphoto.com/SolStock (ref: 1203934273)
- p39 Green Wattle Creek fire NSW, Yothralia, pəi thiëär ku rou 2019, ©iStockphoto.com PetarBelobrajdic (ref: 1198579743))
- p47 Hand painted didgeridoos, ©iStockphoto.com/lore (ref: 185011099)
- p48 Wanhan Bondi, ©iStockphoto.com/Edd Westmacott (ref: 91095176)
- p49 Sydney Opera House, New South Wales, ©iStockphoto.com/slowstep (ref: 607986870)
- p50 Uluru-Kata Tjuta National Park töu Northern Territory, ©iStockphoto.com/bennymarty (ref: 1184425004)
- p63 Uluru, Northern Territory, ©iStockphoto.com/simonbradfield (ref: :539027478)
- p64 Thuur é Aborigiin kuur kō – Saratoga fish, ©iStockphoto.com/Alpen Gluehen (ref: 2761924)
- p75 Päny de kä ke Tōj de Yothralia cōl War Memorial, Canberra, ©iStockphoto.com/ Matt Palmer (ref: 1125736631)

Thuraa kä aa cī aguir é iStockphoto puöl bë ke gōt:

- p7 Akut de lōör de digenous ne Homeground festival, Sydney ©shutterstock.com/PomInOz (ref: 345113882)
- p21 Raan ye cuet, ©shutterstock.com/Nils Versemann (ref: 446229916)
- p31 Luŋ Dīit Yothralia, ©shutterstock.com/Greg Brave (ref: 1051621895)

Thuraa kōk ke dhie aa kōoc kä kek ke päl keek bë ke gōt:

- p24 Lōj de Commonwealth de Yothralia Act 1900: Wuŋ de kä cī göör, atiapa de miōc ci mätñhom, Waragek ke Yön de Jam, Amatñhom akut de luži de Yön Jam, Canberra ACT
- p40 Thura Tuur Big Ben Heard thuur Australian Antarctic Division © Commonwealth of Australia, thuur L. E. Large (ref:1892A2)
- p52 Thura Sir Donald Bradman thuur Töör é Cricket é Bradman. Sir Donald Bradman ka cen geenj é Cricket é Australia thur wääär 1931-32 tuuk kōc Australia
- p54 atiapa de Dr Fiona Wood AM tö nē National Kanthal de Kööl de Yothralia
- p55 Thura Professor Fred Hollows thuur Fred Hollows Foundation, thuur Frank Violi
- p56 atiapa de Dr James Muecke AM tö nē ajuiér de gēm de ariöp de Yothralia de ruōn
- p56 atiapa de Dupiööc Michelle Simmons tö nē National Kanthal de Kööl de Yothralia
- p61 Thura Dr Catherine Hamlin AC thuur Hamlin Fistula Relief ku Aid Fund
- p71 Thura Lord Lamington ka jëém kōc Brisbane, wääär mst baai yic ruöön é 1901, thura Yönkuën Pankoor Queensland, thuur H.W. Mobsby (ref: 47417)
- p72 atiapa de Cowan tö nē National Museum de Yothralia Australia
- p73 atiapa de Dorothea Mackellar tö nē Yön de kuën de Yithet de NSW
- p76 Thura adhiët ye kōc thal ajith thìn thuur Yönkuën Pankoor New South Wales (Yönkuën Mitchell). Mithabuun aa käac bë ke mucc cuai ajith ku ayup majan, Panpiööc Belmore North, NSW, 2 Bildit 1934, thuur Sam Hood (ref: H&A 4368)
- p77 Thura Kokoda Track thuur Australian War Memorial (ref: 014028)
- p81 Thura Eddie Mabo thuur Bernita ku Gail Mabo
- p82 Thura Dr Victor Chang thuur Victor Chang Cardiac Research Institute

wëlthi

A series of horizontal dotted lines for handwriting practice, spanning the width of the page from approximately x=92 to x=908.

